

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta
Ústav translatologie

Bakalářská práce

Jiří Marek

Komentovaný překlad: Peterson, Jordan B. 12 Rules for Life: An Antidote to Chaos. Kanada:
Random House Canada, 2018. S. 67-83

Annotated Translation: Peterson, Jordan B. 12 Rules for Life: An Antidote to Chaos. Kanada:
Random House Canada, 2018. P. 67-83

Zadání

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doprovodíte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. Komentář slouží k provedení překladatelské analýzy, která by měla předcházet překladu: v jejím rámci celkově charakterizujte výchozí text; uveďte, s jakým cílem a jakou funkcí byl napsán a jaké stylistické postupy autor volí k dosažení svého záměru. Dále uvažujte o nové, české komunikační situaci překladu – tato situace, byť hypotetická, bude v komentáři představena. Vysvětlete, zda a proč jsou funkce a cíl v této nové komunikační situaci, a v závislosti na nich styl, v textu vašeho překladu stejné či pozměněné. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazil, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedl na úrovni lexika, syntaxe a v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Citovaná vlastní řešení, která budete uvádět jako důkazy vámi zvolených postupů, opatřete odkazy ke stránkám překladu i originálu. Komentář opatřete na závěr bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

Poděkování:

Tímto velmi děkuji vedoucí práce, PhDr. Evě Kalivodové, Ph.D., za cenné rady a za vedení této práce. Dále také děkuji své přítelkyni Aleně Línkové za pomoc, podporu a trpělivost.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

podpis

Abstrakt

Hlavní náplní práce je přeložit třetí kapitolu z knihy *12 Rules for Life: An Antidote to Chaos* od Jordana B. Petersona do češtiny. Druhou polovinu tvoří komentář tohoto překladu. První část komentáře představuje analýzu vnětextových a vnitrotextových faktorů výchozího textu. Druhou částí je popis hlavních překladatelských problémů a jejich řešení, která jsou ve vybraných případech dále porovnány s existujícím překladem výchozího textu. Třetí část obsahuje posuny, ke kterým během překladu došlo a konečně čtvrtá část se zabývá metodou překladu.

Klíčová slova

Nihilismus, osobní rozvoj, přátelství, ambice

Abstract

The main goal of this bachelor's thesis is to translate the third chapter from the book *12 Rules for Life: An Antidote to Chaos* by Jordan B. Peterson into Czech. The second part consists of a commentary of this translation. The first part of the commentary is a translation analysis of the intratextual and extratextual factors of the source text. The second part is the description of the principal translation problems and their solution that are in selected cases accompanied by a comparison with a published translation of the source text. The third part contains shifts that occurred in the translation and finally, the fourth part presents the translation method.

Key words

Nihilism, personal growth, friendship, ambition

Obsah

Úvod.....	6
Vlastní překlad.....	7
Komentář překladu	22
1. Překladatelská analýza originálu.....	22
1.1 Vnětextové faktory.....	22
1.2 Vnitrotextové faktory.....	24
2. Typologie překladatelských problémů a jejich řešení.....	32
2.1 Lexikální rovina.....	32
2.2 Syntaktická rovina	36
2.3 Problémy vyplývající z rozdílných presupozic.....	39
2.4 Intertextualita	43
3. Typologie posunů.....	47
3.1 Konstitutivní posuny.....	47
3.2 Tematické posuny	52
3.3 Individuální posuny	54
4. Metoda překladu.....	56
Závěr	57
Bibliografie	58
Primární literatura	58
Sekundární literatura.....	58
Jazykové příručky a slovníky	59
Internetové zdroje	60
Příloha 1 – výchozí text (12 Rules for Life: An Antidote to Chaos, s. 67-83).....	61
Příloha 2 – vydaný překlad (12 pravidel pro život: Protilátka proti chaosu, s. 95-111). 61	

Úvod

Bakalářská práce *Komentovaný překlad: 12 Rules for Life: An Antidote to Chaos* obsahuje překlad třetí kapitoly – *Make friends with people who want the best for you* spolu s komentářem. Komentář je dále dělen na následující části – analýza výchozího textu, popis překladatelských problémů a jejich řešení, typologie posunů a metoda překladu.

Autorem knihy je kanadský psycholog Jordan B. Peterson a knihu vydalo v lednu 2018 nakladatelství Random House Canada.

Tato kniha představuje dvanáct pravidel pro lepší život. Překládaná kapitola – pravidlo 3 – radí, jakým způsobem si vybírat přátele, proč na volbě záleží a jakým způsobem můžeme příteli pomoci. Autor zapojuje své zkušenosti a znalosti z vlastního života a psychologie i dalších vědních oborů. Knihu jsem si vybral, protože se zajímám o psychologii a při studiu jsem narazil na záznamy přednášek doktora Petersona, které mě velmi zaujaly.

Knihy byla vydána v lednu roku 2018, tato bakalářská práce byla zadána na konci listopadu 2018. V té době ještě žádný český překlad nevyšel a nic nenasvědčovalo tomu, že by byl překlad připravován. Začal jsem tedy zadání zpracovávat, nicméně nakladatelství Argo vydalo v květnu 2019 překlad *12 pravidel pro život: Protílátka proti chaosu* od Aleše Drobka. Do tohoto vydaného překladu jsem nijak nenahlížel ani s ním jinak nespolupracoval při vypracování vlastního překladu. Některá vlastní řešení však v komentáři porovnávám s tímto vydaným překladem a text vydaného překladu připojuji jako přílohu 2. Po přečtení vydaného překladu jsem již do toho vlastního nijak nezasahoval.

Vlastní překlad

Pravidlo 3

Přátelte se s lidmi, kteří pro vás chtějí to nejlepší

Mé rodné město

Vyrůstal jsem ve městě, které jen o padesát let dříve vyškrábali z nekonečné, ploché Severní prerie. Fairview v provincii Alberta tehdy patřil na okraj civilizace, což dokazovala existence místních kovbojských barů. Společnost Hudsonova zálivu měla na hlavní ulici obchod, kde stále ještě vykupovali kožešiny bobrů, vlků a kojotů přímo od místních lovců. Tehdy tam žily tři tisíce lidí, do nejbližšího města jsme to měli nějakých šest set padesát kilometrů. Ještě neexistovala kabelová televize, videohry ani internet. Najít si nevinnou zábavu nebylo ve Fairview snadné, především pak během pětíměsíčních zim, kdy běžně řadu dnů teplota nestoupala nad -40 stupňů, přičemž noci byly ještě chladnější.

Svět je úplně jiný, když je taková zima. Opilce v našem městě obvykle čekal brzký konec jejich nešťastných životů. Ve tři ráno, opití do bezvědomí, zapadli do sněhu vedle silnice a umrzli. Když je čtyřicet pod nulou, člověk nevychází ven bezdůvodně. Vzduch suchý jako na poušti vám hned při prvním nádechu sevře plíce. Led se vám zformuje na řasách a slepí je k sobě. Když vyjdete ven s vlasy mokrymi ze sprchy, tak budete po návratu domů vypadat jako zjevení, protože až úplně uschnou, zůstanou díky statické elektřině samy od sebe stát. Děti si zábradlí před školou olízou jen jednou. Kouř z komínů nestoupá, poražený zimou klesá dolů na zasněžené střechy a zahrady, kde se usazuje jako mlha. Auta se musí přes noc nechat zapojená do sítě, aby fungoval předehřev motoru, jinak do rána zamrzne palivo a vy nenastartujete. Někdy nenastartujete tak jako tak. To pak nezbyvá než se beznadějně pokoušet motor nastartovat, až startér naposled zahrká a ztichne. Následně v řezavém chladu uvolníte ztuhlými prsty šrouby a z auta vyndáte zmrzlou baterii a přenesete ji do domu. Tam se musí hodiny zahřívat, dokud není schopná držet dostatečný náboj. Také nevidíte skrze zadní okýnko svého auta. Zamrzne někdy v listopadu a vydrží tak do května. Když z něj led seškrábeté, tak si akorát namočíte čalounění. To pak taky zamrzne. Jednou, když jsme jeli pozdě v noci navštívit známého, vypovědělo topení službu, a tak jsem musel dvě hodiny sedět na kraji sedadla spolujezdce namáčknutý na řadící páku a hadrem nasáklým

vodkou utírat vnitřní stranu čelního skla, aby řidič viděl ven. Zastavit nepřipadalo v úvahu. Nebylo kde.

I pro kočky to bylo peklo. Ve Fairview měly všechny krátké uši i ocasy, o špičky je totiž připravil mráz. Časem začaly připomínat polární lišky, u kterých se tyto rysy vyvinuly právě kvůli mrazivým teplotám. Jednou se náš kocour dostal bez povšimnutí ven. Později jsme ho našli u zadního vchodu, kde seděl se srstí přimrzlou k chladným betonovým schodům. Opatrně jsme ho od schodů oddělili. Nezpůsobili jsme mu žádnou trvalou újmu na zdraví, na cti ale nejspíš ano. V zimě u nás kočky ohrožovala také auta, ale z jiných důvodů, než byste si mysleli. Nešlo o to, že by auto dostalo na zledovatělé silnici smyk a kočku srazilo – to by ta kočka musela být úplný smolař. Hrozbu představovala ta auta, která právě zaparkovala. Pod takový vůz by si totiž prochládlá kočka ráda zalezla a vyhřívala se na stále ještě teplém motoru. Jenže co kdyby se řidič rozhodl znovu odjet dříve, než by motor stihnul vychladnout a kočka utéct? Řekněme jen, že teplomilní mazlíčci a rychle rotující chladiče spolu příliš dobře ne vychází.

Protože jsme byli tak daleko na severu, zimy byly nejen ukrutně studené, ale i velmi tmavé. S příchodem prosince nevyšlo slunce dřív než v půl desáté ráno. Do školy jsme se plahočili v černočerné tmě. Světla jsme si moc neužili ani po cestě domů těsně před brzkým západem. Ani v létě nenabízela Fairview mladým lidem příliš vyžití. Zimy ale byly mnohem horší. V zimě záleželo na přátelích. Víc než na čemkoliv jiném.

Můj přítel Chris a jeho bratranec

Měl jsem v té době jednoho kamaráda. Říkejme mu třeba Chris. Byl chytrý. Hodně četl. Měl rád stejný druh sci-fi literatury jako já (Bradburyho, Heinleina, Clarka). Byl vynalézavý. Zajímal se o elektroniku, mechaniku a motory. Byl od přírody technik. Na to všechno ale padl stín toho, co se pokazilo v jeho rodině. Nevím, co to bylo. Jeho sestry byly chytré, otec klidný a matka laskavá. Sestry mi přišly v pořádku, Chris ale byl v něčem důležitém zanedbaný. I přes svou inteligenci a zvědavost byl vzteklý, zatrpklý a bez naděje.

Tohle všechno se hmatatelně otisklo do jeho modrého Fordu pickupu z roku 1972. Toto nechvalně známé vozidlo mělo alespoň jednu promáčklinu na každém dílu svojí celkově poničené karoserie. A co hůř, stejné množství jich bylo i zevnitř. Ty vnitřní byly důsledkem nárazů těl jeho kamarádů při neustálých nehodách, po

kterých vznikly ty promáčkliny vnější. Chrisův pickup představoval vnější schránku nihilisty. Na nárazníku měl výstižnou nálepku: „Dávejte si pozor, nebo si pozor dá vás“. V kombinaci se zmíněnými šrámy byla výsledná ironie na úrovni absurdního divadla. Málo z toho by se dalo přičíst náhodě.

Pokaždé, když Chris svůj pickup naboural, otec mu ho opravil a koupil mu něco jiného. Měl proto i motorku a zmrzlinářský vůz. Motorka ho nezajímala. Zmrzlinu neprodával. Často zmiňoval, že je nespokojený se svým otcem a s jejich vztahem. Jenomže jeho otec nebyl nejmladší a ani zdraví mu moc nesloužilo, konkrétní diagnóza přišla až o mnoho let později. Neměl tolik energie, kolik mít měl. Možná se nemohl svému synovi dostatečně věnovat. Možná to stačilo, aby se jejich vztah začal rozpadat.

Chris měl o dva roky mladšího bratrance Eda. Měl jsem ho rád, alespoň tak, jak moc můžete mít v pubertě rádi mladšího bratrance svého kamaráda. Byl vysoký, chytrý, charismatický a sympatický. Navíc i vtipný. Kdybyste se s ním setkali, když mu bylo dvanáct, asi byste mu předpovídali zárnou budoucnost. Jenže s Edem to šlo pomalu z kopce, nedodělal školu a začal se poflakovat. Nevztekal se tolik jako Chris, ale stejně jako on nevěděl, co se životem. Kdybyste znali Edovy přátele, tak byste možná za Edovo flákačství vinili právě jejich vliv. Jenomže jeho přátelé se nejevili jako větší potížisté než on, i když byli obvykle o něco méně bystří. Nutno dodat, že Edův ani Chrisův stav nijak zvlášť nezlepšilo jejich objevení marihuany. Marihuana není škodlivá o nic víc, než je škodlivý alkohol. Někdy se dokonce zdá, že lidem pomáhá. Edovi ale nepomohla. Chrisovi také ne.

Abychom se během dlouhých nocí zabavili, tak jsme Chris, já a Ed i s dalšími přáteli jezdili všude možně po okolí v našich sportovních autech a pickupech. Kroužili jsme hlavní ulicí, podél Nádražní, nahoru kolem školy, po severním konci města a pak na západ, nebo po hlavní ulici, po severním konci města a potom na východ, a tak podobně, pořád to samé dokola. Když jsme zrovna nejezdili po městě, tak jsme se vydali za město. O sto let dříve navrhli zeměměřiči ohromnou mřížkovou síť kolmých silnic táhnoucí se osm set tisíc čtverečních kilometrů napříč velkou západní prérií. Každé dva kilometry na sever se z východu na západ táhla nekonečná, udržovaná šterková silnice. Každý kilometr na západ putovala podobná ze severu na jih. Silnice nám nikdy nedošly.

Pubertální pustina

Když jsme nejezdili po městě nebo okolí, tak jsme chodili na párty. Nějaký relativně mladý dospělý (nebo relativně divný starší dospělý) poskytnul svůj dům přátelům. Ten se pak stal dočasným domovem všemožným jedincům, z nichž se mnozí hned od začátku (nebo po několika málo skleničkách) chovali velmi nevhodně. Párty taky mohla vzniknout náhodou, když něčí rodiče naivně odjeli mimo město. To si potom osazenstvo pickupů i aut kroužících po městě všimlo, že se v domě svítí, ale že auto patřící k domu chybí. To nevěstilo nic dobrého. Situace se mohla rychle vymknout kontrole.

Neměl jsme tyhle večírky rád. Nevzpomínám na ně s nostalgií. Byly to ubohé události. Udržovalo se přítmí. To zmírňovalo nesmělost na minimum. Příliš hlasitá hudba znemožňovala konverzaci. Stejně nebylo o čem mluvit. Vždycky dorazilo i pár místních psychopatů. Všichni pili a kouřili víc, než měli. Večírky prostupovala chmurná a skličující bezcílnost a nikdy se nic nedělo (pokud nepočítáme ten případ, kdy můj až podezřele tichý spolužák začal opile mávat plně nabitou brokovnicí ráže 12 – nebo když dívka, se kterou jsem se později oženil, začala pohrdavě urážet člověka, který jí hrozil nožem – nebo tenkrát, když jiný z mých přátel vylezl na vysoký strom, zhoupnul se po větvi a dopadl na záda, polomrtvý, těsně vedle táboráku, který jsme u založili u kmene, což přesně o minutu později zopakoval jeho tupý poskok).

Nikdo nevěděl, co na těch zatracených večírcích vlastně dělá. Doufá, že se seznámí s roztleskávačkou? Čeká na Godota? Třebaže by ta první možnost byla bezpochyby vítanější (ač bylo roztleskávaček u nás ve městě pomálu), ta druhá se více blížila skutečnosti. Vzhledem k tomu, jak jsme byli k smrti znudění, by asi bylo romantičtější tvrdit, že bychom všichni skočili po první příležitosti dělat něco produktivního. To by ale nebyla pravda. Již takhle mladí jsme se dívali na svět příliš cynicky, unavoval nás, zodpovědnosti jsme se vyhýbali příliš na to, abychom vydrželi ve skautu, v debatních klubech nebo sportovních kroužcích, které se pro nás rodiče snažili organizovat. Jako by platilo nepsané heslo: pasivitou k popularitě. Nevím, jak vypadal život dospívajících předtím, než začali hippies na konci šedesátých let radit všem mladým se zkouřit, prožít a se vším seknout. Bylo v padesátých letech normální, aby mladí patřili tělem i duší k nějakému spolku? O dvacet let později rozhodně ne. Spousta z nás se zkouřila a se vším sekla. Málokdo prozřel.

Chtěl jsem odejít pryč. V tom jsem nebyl jediný. Všichni mí vrstevníci, kteří nakonec z Fairview odešli, věděli nejpozději ve dvanácti letech, že tak učiní. Já to věděl. Má žena, která se mnou vyrůstala ve stejné ulici, to věděla. Moji přátele – ti, kteří odešli, i ti, kteří ne – to věděli, bez ohledu na jejich životní cestu. Sice se o tom doma nahlas nemluvalo, ale bylo jasné, že pokud někdo seriózně uvažuje o vysoké škole, tak z Fairview odejde. Lidé z méně vzdělaných rodin na vysokou školu ani nepomýšleli. Nebylo to ale nedostatkem finančních prostředků. Školné bylo v té době velmi nízké a práce bylo v Albertě dostatek a za dobré peníze. Vydělal jsem si víc prací na pile v roce 1980 než jakýmkoliv jiným zaměstnáním v následujících dvou dekadách. Finanční tíseň nebyla důvodem, proč by někdo v sedmdesátých letech v Albertě, která byla bohatá na ropu, nešel na vysokou.

Pár jiných přátel a pár starých

Když se moje první parta kamarádů vykašlala na střední, našel jsem si dva přátele mezi nově příchozími. Přišli do Fairview na internát. V jejich ještě zapadlejším městě s názvem Bear Canyon totiž nebyla žádná škola navazující na devátou třídu. Oba byli poměrně cílevědomí – přímočaří a spolehliví, ale zároveň byli v pohodě a člověk se s nimi nenudil. Když jsem z města odjel na regionální vysokou ve městě Grande Prairie, sto padesát kilometrů od Fairview, jeden z nich se stal mým spolubydlícím. Ten druhý šel za dalším vzděláním jinam. Oba mířili za lepším. Jejich odhodlání posilovalo i to moje.

Když jsem přijel na vysokou, byl jsem šťastný jako blecha. Se spolubydlícím jsme si našli novou, větší partu podobně smýšlejících kamarádů. Všechny nás fascinovala literatura a filozofie. Organizovali jsme studentskou radu. Rada se díky pořádání plesů stala poprvé v historii školy výnosná. Jak by se taky dalo prodělat prodejem alkoholu vysokoškolákům? Začali jsme vydávat noviny. V seminářích, do kterých chodilo málo lidí už v prvním ročníku, jsme měli příležitost seznámit se s našimi profesory politologie, biologie a anglické literatury. Vyučující byli za naše nadšení vděční a učili nás dobře. Pracovali jsme na lepším životě.

Nechal jsem velkou část svojí minulosti za sebou. Na maloměstě vás všichni znají. Vlečete za sebou roky jako běžící pes s plechovkami přivázanými k ocasu. Svojí minulosti neuniknete. Tehdy se ještě život neodehrával online, a díky Bohu za to, i tak byl ale každý skutek implicitně nebo explicitně uložen v předsudcích a paměti druhých.

Když se stěhujete, pohybujete se v mlze, alespoň na chvíli. Je to stresující, ale všechnen ten chaos skýtá nové příležitosti. Lidé, a to včetně vás, vás nemohou svými domněnkami spoutávat. Vysvobodí vás to ze zajetých kolejí. Dovolí vám to vytvořit si koleje nové a lepší, s lidmi, kteří touží po zlepšení. Myslel jsem, že to je přirozený běh života. Měl jsem za to, že každý, kdo se přestěhuje, prožije, a to záměrně, znovuzrození podobné fénixu. Neplatilo to ale pro každého.

Jednou, když mi bylo asi patnáct, jsem jel s Chrisem a dalším kamarádem Carlem do města Edmonton, kde žilo asi šest set tisíc lidí. Carl nikdy předtím žádné velkoměsto nenavštívil, což nebylo neobvyklé. Cesta z Fairview do Edmontonu a zpátky je nějakých třináct set kilometrů dlouhá. Podstoupil jsem ji mnohokrát, někdy s rodiči, jindy bez nich. Líbila se mi městská anonymita. Líbilo se mi začínat znovu. Líbilo se mi, že můžu uniknout tomu příšernému, svazujícímu způsobu života dospívajících v mém rodném městě. Proto jsem přesvědčil dva kamarády, aby jeli se mnou. Ale oni to vnímali jinak. Hned jak jsme přijeli, chtěli si Chris a Carl koupit nějakou trávu. Tak jsme zamířili do těch částí Edmontonu, které vypadaly přesně jako ty nejhorší části Fairview. Narazili jsme na stejné „nenápadné“ pouliční dealery marihuany. Celý víkend jsme propili v hotelovém pokoji. Ač jsme urazili velkou vzdálenost, vůbec nikam jsme se nepohnuli.

O pár let později jsem byl svědkem něčeho podobného, jen v mnohem horší podobě. Do Edmontonu jsem se přestěhoval, abych tam dokončil své bakalářské studium. Bydlel jsem se sestrou, která studovala na zdravotní sestru. Také patřila k těm, kteří nezůstanou na jednom místě příliš dlouho. (Netrvalo dlouho a sázela jahody v Norsku, provozovala safari v Africe, pašovala nákladňáky napříč Saharou ohrožovanou Tuaregy a pečovala o osiřelá mláďata goril v Kongu.) Pronajímali jsme si hezký byt v novém výškovém domě s výhledem na široké údolí řeky Severní Saskatchewan a na panorama města v pozadí. V zápalu nadšení jsem do bytu pořídil nádherný klavír značky Yamaha. Byt vypadal dobře.

Doslechl jsem se, že se Ed, Chrisův mladší bratranec, přestěhoval do Edmontonu. Myslel jsem, že je to dobrá zpráva. Jednoho dne mi zavolal. Pozval jsem ho k nám. Chtěl jsem se dozvědět, jak se mu vede. Doufal jsem, že se mu daří naplňovat alespoň část toho potenciálu, který jsem v něm dříve viděl. To se ale nestalo. Ed dorazil starší, plešatější a shrbený. Ze stádia mladistvého potenciálu přecházel do stádia nezdárného dospělého. Mžoural na mě všeríkajícima zarudlýma očima zkušeného huliče. Ed měl nějakou práci – sekal trávu a sem tam pečoval o

zahrady – což by představovalo dobrý přivýdělek pro studenta, nebo pro někoho, kdo jednoduše neměl na víc, ale pro inteligentního člověka to bylo uboze podružné povolání.

Doprovázel ho kamarád.

Právě jeho si pamatuju nejlépe. Byl mimo. Byl zkouřený. Byl zhulený jako paprika. On a náš pěkný, civilizovaný byt jako by nemohli koexistovat v jednom vesmíru. Moje sestra tam byla taky. Eda znala. Něco podobného už dříve viděla. I tak mi vadilo, že k nám Ed takového člověka přivedl. Ed se posadil. Jeho kamarád se také posadil, třebaže si to ani neuvědomil. Bylo to tragikomické. Ed byl sice zkouřený, ale dost při smyslech, aby se styděl. Popíjeli jsme pivo. Edův kamarád se podíval vzhůru. Dokázal ze sebe vysoukat: „moje částice jsou roztroušené po celém stropě.“ Pravdivější slova nikdy nikdo nevyřkl.

Vzal jsem Eda stranou a slušně jsem mu řekl, že musí odejít. Dodal jsem, že sem neměl svého mizerného kumpána vůbec vodit. Horší bylo, že přikývl. Rozuměl mi. Jeho starší bratranec Chris mi o mnoho let později napsal o takových kamarádech dopis. Zahrnul jsem ho do své první knihy *Maps of Meaning: The Architecture of Belief (Mapy smyslu: Architektura víry)*, která vyšla v roce 1999: „Dříve jsem přátele měl,“ napsal.⁶² „Kohokoliv s dostatkem sebeopovržení, aby toleroval to moje.“

Co bylo příčinou toho, že Chris, Carl i Ed nebyli schopni (nebo možná ani ochotni) přestěhovat se, nebo si najít jiné přátele a zlepšit tím svoje životní podmínky? Byl to snad nevyhnutelný důsledek vlastních omezení, rodičích se nemocí a předešlých traumat? Koneckonců lidé se významně liší v tom, jakým způsobem svět vnímají, a to pak nevyhnutelně určuje jejich chování a vývoj. Liší se v inteligenci, která z velké části odpovídá za schopnost učit se a přizpůsobovat se. Lidé se velmi liší i povahově. Někdo je aktivní, jiný pasivní. Někdo je neurotický, jiný klidný. Za každého cílevědomého člověka byste našli jednoho líného. Tyto odlišnosti jsou nedílnou součástí každého z nás, přičemž změnit je můžeme do menší míry a obtížněji, než by si nějaký optimista mohl myslet nebo přát. Dále je nutno vzít v úvahu i onemocnění – duševní a fyzická, známá i skrytá, která dále omezují nebo tvarují náš život.

Po třicítce, když se Chris už dlouho pohyboval na hraně šílenství, zažil epizodu psychózy. Chvilí na to spáchal sebevraždu. Zhoršovala konzumace marihuany jeho stav, nebo šlo o pochopitelnou sebeléčbu? Užívání léků proti

bolesti na předpis se ve státech jako Colorado, kde byla marihuana legalizována, koneckonců snížilo.⁶³ Možná, že tráva Chrisovi neškodila, ale pomáhala. Možná nepodkopávala jeho duševní vyrovnanost, ale mírnila jeho utrpení. Nebyla to jeho nihilistická filosofie, kterou pěstoval, co vydláždilo cestu k jeho pozdějšímu zhroucení? Byl pak jeho nihilismus skutečně důsledkem špatného zdraví, nebo jen ospravedlněním vlastní neochoty přistoupit k životu plně a zodpovědně? Proč Chris – stejně jako jeho bratranec a další moji přátelé – neustále volil přátelství a prostředí, která mu nesvědčila?

Někdy, když si lidé sami sebe neváží nebo když například odmítnout převzít zodpovědnost za vlastní život, hledají právě známosti toho typu, se kterým mají špatnou předchozí zkušenost. Takoví lidé si totiž myslí, že si nic lepšího nezaslouží, a proto ani nic lepšího nehledají. Nebo si možná nechtějí dát práci s hledáním lepšího. Freud to nazval „nutkání k opakování“. Představoval si to jako nevědomou tendenci opakovat traumata z minulosti. Někdy snad za účelem trauma lépe popsat, někdy za účelem jeho aktivního zvládnutí, a jindy možná protože se jiné alternativy nenabízejí. Lidé staví svůj svět pomocí nástrojů, které mají přímo po ruce. Vadné nástroje přinášejí vadné výsledky. Opakované užívání týchž vadných nástrojů přináší tytéž vadné výsledky. Přesně proto jsou lidé, kteří se neponaučí z minulých selhání, odsouzeni je opakovat. Je to z části osud. Z části neschopnost. Z části ... neochota se poučit? Odmítání se poučit? Záměrné odmítání se poučit?

Záchrana zatracených

Jsou i jiné důvody proč si lidé volí přátelé, kteří jsou pro ně špatní. Někdy proto, že chtějí někoho zachránit. To je typické spíše pro mladé, ale sklony k tomu mají i starší lidé, kteří neumí říct ne nebo kteří jsou stále naivní, a ti, kdo jsou dobrovolně slepí. Někdo by mohl namítat: „Je jedině dobře snažit se v lidech vidět to nejlepší. Nejvyšší ctností je touha pomoci.“ Jenomže ne každý, kdo selhává, je obětí a ne každý, kdo je na dně, se z něj chce zvednout, třebaže mnozí chtějí a mnohým se to podaří. Nicméně lidé často přijmou, či dokonce zesílí utrpení vlastní i cizí, pokud se jím mohou pyšnit na důkaz, že jim celý svět ukřivdil. Mezi utiskovanými jsou zástupy utlačovatelů, i když s ohledem na své nízké postavení jsou spíše jen rádoby tyrany. Představuje to pro ně tu nejsnazší cestu ze dne na den, ale dlouhodobě to není nic než peklo.

Představte si někoho, komu se nedaří. Potřebuje pomoc. Možná ji i chce. Není ale snadné rozlišit mezi někým, kdo pomoc skutečně chce a potřebuje, a někým, kdo pouze využívá ochoty druhých. Toto rozlišení je nesnadné dokonce i právě pro toho, kdo pomoc potřebuje, chce a možná využívá. Ten, kdo se snaží, selže a je mu odpuštěno a pak se znovu snaží, selže a je mu opět odpuštěno, je příliš často člověk, který chce, aby ostatní věřili, že všechno to snažení bylo poctivé.

Vedle naivity může snahu o záchranu druhého pohánět také ješitnost nebo až narcismus. Něco takového popisuje jedinečný ruský spisovatel Fjodor Dostojevskij ve své hořké klasice *Zápisky z podzemí*, která začíná těmito slavnými slovy: „Jsem člověk chorobný. Jsem zlý člověk. Jsem nevzhledný. Myslím, že mám nemocná játra.“ Dílo představuje přiznání arogantního mizery, jenž přebývá v podsvětí chaosu a zoufalství. Nemilosrdně rozebírá sám sebe, čímž se ale vykupuje pouze ze sta hříchů, ač se provinil tisícem. Později, když se považuje za vykoupeného, spáchá tento podzemní člověk ten nejhorší prohřešek ze všech. Nabídne pomoc skutečné nešťastnici Líze, která se ocitla na zoufalé cestě k prostituci devatenáctého století. Pozve ji na návštěvu pod příslibem, že ji vrátí na správnou cestu. Během čekání na její příchod si začne sám sebe představovat stále více jako spasitele:

Ale minul den, druhý, třetí, Líza nepřicházela a já se začínal uklidňovat. Obzvláště po desáté hodině se mi vracela odvaha a dobrá nálada, dokonce jsem někdy začínal spřádat docela sladké sny: zachraňuji například Lízu právě tím, že ke mně chodí a já k ní promlouvám. Rozvíjím ji a vzdělávám. Konečně se dohaduji, že mě miluje, vášnivě miluje. Tvářím se, že nic nechápu (proč se vlastně přetvařuji, to nevím, asi jen tak, pro okrasu). Nakonec se mi rozpačitá, krásná, chvějící se a vzlykající vrhá k nohám a říká, že jsem její spasitel, že mě miluje nade všechno na světě.⁶⁴

Takovéto představy dávají narcismu podzemního člověka živnou půdu. Samotná Líza je jimi ale zdrcena. Spasení, které jí nabízí, vyžaduje mnohem větší závazek a zralost, než je schopný nebo ochotný poskytnout. Jednoduše nemá dostatečnou sílu charakteru, aby svůj závazek splnil – to si i velmi rychle uvědomí a stejně rychle i ospravedlní. Líza konečně do jeho nevzhledného bytu dorazí,

zoufale doufá, že najde východisko, a na návštěvu sází všechno, co má. Řekne podzemnímu člověku, že se chce svého současného života vzdát. A co on na to?

„Pověz mi, prosím tě, proč jsi vlastně ke mně přišla?“ spustil jsem udýchaně, aniž bych se staral o logický pořádek slov. Chtělo se mi vychrlit všechno najednou, bylo mi jedno, odkud začnu. „Proč jsi přišla? Odpovídej! Odpovídej!“ křičel jsem málem bez sebe. „Povím ti, miláčku, proč jsi přišla. Přišlas proto, že jsem ti tenkrát říkal *dojemná slova*. Rozcitlivěla ses a ráda bys znova slyšela ‚dojemná slova‘. Tak abys věděla, já jsem si tenkrát z tebe střílel. I teď si z tebe střílím. Co se tak třeseš? Ano, střílel jsem si z tebe. Urazili mě předtím na večírku ti čtyři, co přijeli přede mnou. Přijel jsem k vám, abych jednoho z nich, toho důstojníka, zfackoval, ale nepovedlo se mi to, byli pryč, musel jsem se pomstít za svou urážku, triumfovat nad někým, naskytla ses ty, vylil jsem si zlost na tobě a vystřelil si z tebe. Tamti mě ponížili, chtěl jsem také ponižovat, udělali ze mě hadr, chtěl jsem tedy i já ukázat svou moc... Tak to bylo, a ty sis už myslela, že jsem tě úmyslně přijel zachraňovat, vid', že sis to myslela? Myslela sis to nebo ne?“

Věděl jsem, že bude možná zmatená a nepochopí podrobnosti, ale zároveň jsem věděl, že výborně pochopí podstatu věci. To se také stalo. Zbledla jako stěna, byla by ráda něco řekla, rty se jí bolestně zkrivily a jako podřatá klesla na židli. A celou dobu mě pak poslouchala s otevřenými ústy, s očima dokořán a třásla se hrůzou. Cynismus, cynismus mých slov ji zdrtil.

Přehnaná sebestřednost, bezohlednost a čistá zlomyslnost podzemního muže roztříští Líziny poslední naděje. To on dobře ví. Co je horší: něco v něm si to celou tu dobu kladlo za cíl. A to on také ví. Jenže ničema, který si zoufá nad vlastní ničemností, se nestává hrdinou. Hrdina ztělesňuje něco pozitivního, ne pouze absenci zla.

Mohli byste namítnout, že přece i samotný Ježíš se spřátelil s výběřčími daní a s prostitutkami. Jak se opovažují zpochybňovat pohnutky těch, již se snaží pomoci? Ježíš byl ale archetypem dokonalého člověka. A vy jste vy. Jak víte, že

kvůli vaším snahám vytáhnout druhého nahoru ještě více neklesne a vy spolu s ním? Představte si případ někoho, kdo dohlíží na skupinu pracovníků, kde všichni usilují o společný cíl; představte si sjednocený tým nadaných, kreativních a pracovitých jedinců. Ale ten, kdo je má pod dohledem, je také zodpovědný za někoho problémového, komu se v nějakém jiném kolektivu nedaří. Dostane nápad: s dobrým úmyslem přeřadí toho problémového člověka ke svému hvězdnému týmu, doufaje, že si z nich vezme příklad. Co se stane? Psychologická literatura v tomto vypovídá naprosto jasně.⁶⁵ Polepší se tento zbloudilý vetřelec a dá se hned na správnou cestu? Nikoliv. Namísto toho se celý tým rozloží. Nováček bude i nadále cynický, arogantní a negativní. Stěžuje si. Fláká se. Zmeškává důležité schůze. Jeho podřadná práce způsobuje zpoždění a ostatní ji musí předělávat. Pořád ale dostává zapláceno stejně jako jeho pracovití kolegové. A ti se začnou cítit zrazení. „Proč se ve snaze dokončit tenhle projekt trhám na kusy,“ pomyslí si každý z nich, „když se ten nováček nikdy ani nezapotí?“ Totéž nastane, když dětský poradce zařadí s dobrým úmyslem potíživistu mezi poměrně slušné vrstevníky. Stabilita ustoupí špatnému chování.⁶⁶ Úpadek je mnohem snazší než vzestup.

Možná někoho zachraňujete, protože jste silní, štedří, vyrovnaní a chcete udělat správnou věc. Ale je také možné, snad i pravděpodobnější, že jen chcete upozornit na své nevyčerpatelné zásoby soucitu a dobré vůle. Nebo možná někoho zachraňujete, abyste se přesvědčili, že vaše síla charakteru je víc než jen vedlejším důsledkem vašeho původu a štěstí. Nebo je možná důvodem to, že je snazší vypadat ctnostně vedle někoho naprosto nezodpovědného.

Vždy nejdříve předpokládejte, že děláte to nejsnazší, ne to nejtěžší.

Moje občasné flámování vypadá vedle tvého nezměrného alkoholismu bezvýznamně. Naše dlouhé a vážné rozhovory o tvém rychle se rozpadajícím manželství nás oba přesvědčují o tom, že ty děláš vše, co je ve tvých silách, a že já ti pomáhám, jak jen můžu. Tváří se to jako snaha. Tváří se to jako postup. Ale opravdové zlepšení by vyžadovalo mnohem více snahy od vás obou. Jste si určitě jistí, že ta osoba, která volá o pomoc, se už tisíckrát nerozhodla přijmout svůj osud zbytečného a zhoršujícího se utrpení jednoduše proto, že je to snazší než přijmout jakoukoliv skutečnou zodpovědnost? Neživíte sebeklam? Nebylo by zavržení možná více prospěšné než lítost?

Nebo možná nemáte žádný plán, ať už upřímný či ne, někoho zachraňovat. Stýkáte se s lidmi, kteří na vás mají špatný vliv ne proto, že by to někomu

pomáhalo, ale proto, že je to snazší. Víte to vy. Ví to vaši přátelé. Všichni jste vázáni nevyřčenou dohodou, dohodou směřující k nihilismu, selhání a utrpení toho nejhroupějšího kalibru. Rozhodli jste se obětovat budoucnost ve prospěch přítomnosti. Nemluvíte o tom. Nesejdete se a neřeknete si: „Zvolíme tu snazší cestu. Budeme si dopřávat toho, co se nám zrovna naskytne. A také se dohodneme, že o tom nebudeme mluvit. Pak bude lehčí zapomenout, co děláme.“ O ničem takovém nepadne ani slovo. Všichni ale víte, co se ve skutečnosti děje.

Než někomu pomůžete, měli byste zjistit, proč je ten člověk v nesnázích. Není dobře prostě předpokládat, že je vznešenou obětí nespravedlivých okolností a využívání. To je to nejméně pravděpodobné vysvětlení, ne to nejpravděpodobnější. Podle mých zkušeností – z praxe i ze života – to prostě nikdy není tak jednoduché. Navíc pokud uvěříte tomu, že se vše hrozné prostě stalo samo od sebe, bez osobního zapojení na straně oběti, pak jí odepřete všechn vliv na věci minulé (a tím pádem i na ty přítomné a budoucí). Tím pak toho člověka oberete o veškerou moc.

Je mnohem pravděpodobnější, že se daný člověk jednoduše rozhodl zavrhnout cestu vzhůru kvůli její obtížnosti. Snad by to dokonce měl být váš výchozí předpoklad, když se s takovou situací setkáte. Ale to je příliš přísné, pomyslíte si. Možná máte pravdu. Možná je to trochu moc. Ale zvažte toto: selhání lze pochopit snadno. Objasňovat jeho existenci není třeba. Stejně tak netřeba vysvětlovat existenci strachu, nenávisti, závislostí, promiskuity, zrady nebo klamání. Není to existence neřestí, nebo záliba v ně, co vyžaduje vysvětlení. Je snadné dopouštět se neřestí. Je i snadné selhat. Je snazší nevzít na sebe zodpovědnost. Je snazší nemyslet, nekonat a nestarat se. Je snazší odkládat na zítřek to, co je potřeba udělat dnes, a utápět nadcházející měsíce a roky v laciných potěšeních dneška. Jak pravil nechvalně známý otec rodu Simpsonových těsně předtím, než spořádal sklenici majonézy s vodkou: „To je problém pro Homera budoucnosti. Ani trochu mu nezávidím.“⁶⁷

Jak můžu vědět, že se svým utrpením jen nestylizuješ do pozice mučedníka, aby sis mohl nárokovat mé prostředky, a tím na chvíličku oddálit nevyhnutelné? Možná už si ani neděláš hlavu ze svého nadcházejícího ztroskotání, jen si to zatím nechceš přiznat. Možná moje pomoc nic nenapraví, snad ani nemůže, ale umožní ti prozatím odložit to příliš hrozné a příliš osobní přiznání sobě samému. Možná po mně svým trápením žádáš, abych také selhal, aby se ta mezera mezi námi, která je tak bolestivě zřejmá, zmenšila, zatímco ty se dále rozpadáš a klesáš. Jak si mohu

být jistý, že by ses k takové hře nesnížil? Jak si mohu být jistý, že sám pouze nepředstírám, jak jsem zodpovědný, když ti zbytečně „pomáhám“, abych právě já nemusel udělat něco skutečně těžkého – a opravdu uskutečnitelného.

Možná je tvoje trápení zbraň, kterou nenávistně máváš na ty, již se pozvedli, zatímco ty jsi čekal a klesal. Možná se snažíš svým trápením dokazovat, že svět je nespravedlivý, namísto aby ti byl důkazem vlastního prohřešku, tvého minutí cíle, tvého vědomého odmítnutí bojovat a žít. Možná jsi ochotný trpět selháním donekonečna, vzhledem k tomu, co se tím snažíš dokázat. Možná je to tvoje pomsta vůči samotnému bytí. Jak přesně bych se s tebou měl spřátelit, když jsi v takovém rozpoložení. Jak bych vůbec mohl?

Úspěch, to je záhada. Ctnost, ta je nevysvětlitelná. Pro selhání bohatě stačí pěstovat pár zlovyků. Stačí jen dočkat času. A jakmile někdo stráví dost času pěstováním zlovyků a čekáním, pořádně zeslábne. Značnou část svého potenciálu tak promrhá a spoustu z toho, co pěstoval, plně ztělesní. Věci se rozpadají samy od sebe, ale hříchy lidí rozpad urychlují. A pak přijde potopa.

Netvrdím, že neexistuje naděje na spasení. Ale je mnohem náročnější někoho vytáhnout z propasti než mu pomoci z příkopu. A některé propasti jsou pořádně hluboké. A na dně už z těla tolik nezbyvá.

Možná bych měl alespoň počkat, než ti pomůžu, dokud nebude jisté, že pomoc opravdu chceš. Známý humanistický psycholog Carl Rogers věřil, že není možné navázat terapeutický vztah, pokud se ten, kdo pomoc vyhledává, sám nechce zlepšit.⁶⁸ Podle Rogerse není možné někoho přesvědčit, aby se změnil k lepšímu. Naopak, touha po zlepšení je předpokladem zlepšení. Měl jsem klienty, které mi na psychoterapii poslal soud. Ti mou pomoc nechtěli. Byli přinuceni ji vyhledat. Nefungovalo to. Bylo to postavené na hlavu.

Pokud s tebou udržuji nezdravé přátelství, tak je to možná proto, že mi chybí síla vůle a rozhodnost, abych ho ukončil, ale nechci si to přiznat. A tak ti budu dál pomáhat, přičemž pro mě bude tato zbytečná oběť útěchou. Pak o sobě budu snad moci usoudit, že „někdo tak obětavý, s takovou vůlí pomoci druhému – to přece musí být dobrý člověk.“ Není tomu tak. Může to být jen člověk, který ve snaze vypadat dobře předstírá, že řeší zdánlivě komplikovaný problém namísto toho, aby opravdu byl dobrým a řešil něco skutečného.

Možná bych neměl naše přátelství dál udržovat a někam namísto toho odejít, dát se dohromady a jít příkladem.

A nic z tohoto není ospravedlněním pro opuštění někoho, kdo pomoc opravdu potřebuje, abyste naplnili svou omezenou a slepou ctižádost, pokud je potřeba to říkat.

Vzájemná dohoda

Zvažte následující: pokud máte přítele, kterého byste za kamaráda nedoporučili svojí sestře, otci nebo synovi, proč byste se s ním sami přátelili? Mohli byste tvrdit, že z oddanosti. No, oddanost není to samé co hloupost. Oddanost se musí vyjednat, upřímně a spravedlivě. Přátelství je vzájemná dohoda. Není vaší morální povinností podporovat někoho, kdo dělá ze světa horší místo. Právě naopak. Měli byste volit lidi, kteří chtějí, aby se věci zlepšily, ne zhoršily. Je dobré, ne sobecké, volit přátele, kteří jsou pro vás dobří. Je správné a chvályhodné stýkat se s lidmi, jejichž životy by se zlepšily, kdyby viděli zlepšení v tom vašem.

Pokud se obklopíte lidmi, kteří vás podporují v cestě vzhůru, pak nebudou tolerovat váš cynismus a ničivost. Místo toho vás budou povzbuzovat, když uděláte něco dobrého pro sebe i ostatní, a obezřetně vás potrestají, pokud ne. To pomůže nejhodněji a nejopatrněji posílit vaše odhodlání dělat, co je správné. Lidé, kteří nemíří vzhůru, udělají opak. Nabídnou bývalému kuřákovi cigaretu a vyléčenému alkoholikovi pivo. Začnou žárlit, když se vám zdaří nebo když uděláte něco skvělého. Přestanou vás podporovat, opustí vás, nebo vás za to dokonce aktivně potrestají. Váš úspěch budou chtít zastínit vlastním minulým činem, ať už skutečným či smyšleným. Možná se vás snaží zkoušet, jestli je vaše odhodlání skutečné, jestli to myslíte vážně. Ale spíše vás stahují dolů, protože vaše nové pokroky vrhají na jejich chyby ještě větší stín.

Toto je ten důvod, proč každý dobrý příklad představuje osudovou výzvu a každý hrdina představuje soudce. Michelangelův slavný, perfektní mramorový David volá na svého diváka: „Mohl bys být víc, než kým jsi.“ Když se opovžíte usilovat o vzestup, odhalíte nedostatky přítomnosti a příslib budoucnosti. Pak probudíte ostatní v hloubi jejich duší, kde chápou, že jsou jejich cynismus a nehybnost neomluvitelné. Sahráváte Abela jejich Kainovi. Připomínáte jim, že se nepřestali starat kvůli tragédiím života, které jsou nepopíratelné, ale protože nechtějí vyzvednout svět na svá vlastní ramena, kam také patří.

Nemyslete si, že je snazší obklopovat se dobrými, zdravými lidmi než špatnými, nezdravými lidmi. Není tomu tak. Dobrý, zdravý člověk představuje

ideál. Vyžaduje to sílu a odvalu postavit se vedle takového člověka. Mějte trochu pokory. Mějte trochu odvahy. Používejte vlastní úsudek a braňte se příliš nekritickému soucitu a lítosti.

Přátelte se s lidmi, kteří pro vás chtějí to nejlepší.

Poznámky

62. Peterson, J.B. (1999). *Maps of meaning: The architecture of belief*. New York: Routledge, s. 264.
63. Miller, G. (3. listopadu 2016). Could pot help solve the U.S. opioid epidemic? *Science* Staženo z <http://www.sciencemag.org/news/2016/11/could-pot-help-solve-us-opioid-epidemic>
64. Dostojevskij, Fyodor M. *Zápisky z podzemí*. 4. vyd. Přeložila Ruda Havránková, Praha: Odeon, 1989.
65. Barrick, M. R., Stewart, G. L., Neubert, M. J., a Mount, M. K. (1998). "Relating member ability and personality to work-team processes and team effectiveness." *Journal of Applied Psychology*, 83, 377-391; pro podobné zjištění u dětí viz Dishion, T. J., McCord, J., & Poulin, F. (1999). "When interventions harm: Peer groups and problem behavior." *American Psychologist*, 54, 755-764
66. McCord, J. & McCord, W. (1959). "A follow-up report on the Cambridge-Somerville youth study." *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 32, 89-96.
67. Z epizody *Bartball*: epizoda 3, řada 22 seriálu *Simpsonovi*.
68. Carl Rogers nastínil šest podmínek nutných pro konstruktivní změnu osobnosti. Druhou z nich byl klientův „stav inkongruence“, což zhruba odpovídá schopnosti uvědomit si, že je něco špatně a že se to musí změnit. Viz Rogers, C. R. (1957). "The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change." *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103.

Komentář překladu

1. Překladatelská analýza originálu

Analýzu dělím podle modelu Christiane Nordové (2005:41-143), funkce textu určuji podle vymezení Romana Jakobsona (1995: 74-105).

1.1 Vnětextové faktory

1.1.1 Autor

Jordan Bernt Peterson (*1962, Fairview, Alberta), autor knihy *12 Rules for Life: An Antidote to Chaos*, působí jako profesor psychologie na Torontské univerzitě, zároveň provozuje soukromou psychiatrickou praxi. Dr. Peterson studoval na bakalářském stupni politologii na Albertské univerzitě. Během následujícího roku cestoval Evropou, kde ho fascinovala psychologie v souvislosti s totalitními režimy během studené války a druhé světové války. Po návratu do Kanady získal na téže univerzitě titul bakaláře v psychologii. Doktorský titul v klinické psychologii získal na McGillově univerzitě v Montrealu. Mezi lety 1993 a 1998 prováděl výzkum na Harvardově univerzitě, kde zároveň vyučoval. V roce 1998 se vrátil do Kanady na Torontskou univerzitu, kde dodnes působí jako profesor psychologie. V roce 1999 vydal svou první knihu *Maps of Meaning: The Architecture of Belief*, ve které vědecky popisuje vznik víry a smyslu.

1.1.2 Médium, místo, čas

Knihu *12 Rules for Life: An Antidote to Chaos* vydalo nakladatelství *Penguin Random House Canada* v Torontu v lednu roku 2018. Kniha je rozdělena na 12 kapitol – každá popisuje jedno pravidlo. Překládaným úsekem je pravidlo 3: *Make friends with people who want the best for you*. Vzájemná provázanost kapitol je minimální – každé pravidlo představuje ucelený text, překládaný úsek proto není příliš vytržen z kontextu. Kniha byla vydána vloni, text je tedy současný, čas proto nehrál v překladu zásadní roli.

Tento překlad jedné kapitoly by mohl existovat i samostatně, bez kontextu zbytku knihy a mohl by být teoreticky vydán samostatně, ať už fyzicky či online.

1.1.3 Cílový adresát

Adresátem je široká laická veřejnost. Předpokládá se znalost západní kultury (Evropa, Amerika). Autor své myšlenky rozvíjí s pomocí náboženství či mytologie

a místy odkazuje na historické události, výsledný text by tedy byl méně dostupný čtenáři z jiné kultury, který nemusí mít základní povědomí o té západní. Text předpokládá adresáta přinejmenším dospívajícího – vybrané téma ani popisované koncepty nejsou vhodné pro dětské čtenáře. Téma je ale zároveň natolik obecné, že není potřeba žádná výrazná předchozí znalost kontextu, případné odkazy na jiná díla či realie jsou dostatečně uvedeny a vysvětleny. S ohledem na téma a intertextualitu tedy nelze předpokládat zásadnější rozdíly ve znalostech čtenáře originálu a čtenáře překladu – některé realie budou bližší čtenářům výchozí kultury (realita života na kanadském maloměstě), jiné zase čtenářům českým (dílo Dostojevského).

Autor v rámci propagace této knihy pořádal, a stále pořádá, sérii přednášek po celém světě, 30 z nich v Evropě, i proto lze usuzovat, že kniha má širší kulturní dosah a není na místo vzniku zvláště vázána a adresátem výchozího textu může být i člověk z jiného kulturního prostředí s dostatečnou znalostí angličtiny.

Pro potřeby této práce proto předpokládám čtenáře s obdobnými znalostmi jako má předpokládaný čtenář výchozího textu.

1.1.4 Funkce textu

Vedle funkce referenční je hlavní funkcí textu funkce konativní. Autor se snaží čtenáře přesvědčit o tom, že dodržování určitých pravidel může vést k lepšímu životu. Text ale zároveň plní funkci referenční, neboť čtenář získá základní povědomí o některých biblických příbězích a o relevantních psychologických výzkumech. Nedílnou součástí textu jsou funkce poetická a expresivní. Obě se odrážejí v autorově vyprávění vlastního života. Funkce expresivní se pak odráží především v méně formálním stylu a ve faktu, že velká část sdílených informací je výsledkem autorova subjektivního prožívání a jeho zkušeností. Funkce fatická je v textu do té míry, do které je zapojená funkce konativní, a to tak, že autor často více či méně přímo adresuje čtenáře pro zdůraznění myšlenky. Funkce textu zůstane při překladu stejná.

1.2 Vnitrotextové faktory

1.2.1 Téma, obsah, stavba textu

Tématem textu je přátelství a jeho vliv na člověka. Samotné téma by se tedy dalo označit za populární. Text nicméně obsahuje i odborné prvky, především z oblasti psychologie – například se zabývá nihilismem nebo osobním rozvojem.

Obsahově můžeme text dále rozdělit zhruba na dvě poloviny. První polovinu textu tvoří autorovo vyprávění vlastního dospívání. Přibližuje, jaký vliv na něj měla přátelství, která v té době udržoval. Zároveň se autor snaží vystihnout nihilistickou náladu, která doprovázela jeho rané dospívání a která se vztahovala především k jeho rodnému městu a době, kdy vyrůstal. Blíže se zaměřuje na dva známé, Chrise a Eda, a popisuje, v čem se od něj odlišovali a jak tyto odlišnosti ovlivnily jejich další osobní vývoj, a nakonec pokládá otázku proč dopadli tak, jak dopadli. Přechod mezi pomyslnou první a druhou polovinou nastává v tomto odstavci:

„I took Ed aside and told him politely that he had to leave. I said that he shouldn't have brought his useless bastard of a companion. He nodded. He understood. That made it even worse. **His older cousin Ed wrote me a letter much later about such things. I included it in my first book, Maps of Meaning: The Architecture of Belief, published in 1999: „I had friends ‘he said. „Before. Anyone with enough self-contempt that they could forgive me mine.“**“ (originál s. 74)

Ohnisko vyprávění se zde mění, autor zakončuje vyprávění vlastního života, přesouvá se v čase a zaměřuje se na jiné téma. V navazujících odstavcích se už vyprávěcí postup ustupuje do pozadí a do popředí přechází postup úvahový, ale až do konce kapitoly zůstává zaměřený na Chrise a Eda.

Pomyslná druhá polovina začíná podnadpisem *Rescuing the Damned* (originál s. 76) a představuje analýzu tohoto problému – proč se některým lidem nedaří, jak to lze změnit a jak lze takovému člověku nabídnout pomoc. Postup se mění z převážně vyprávěcího na úvahový a autor se zároveň oddaluje od roviny vlastního života k obecnějším skutečnostem a teoretickým příkladům. Vyprávění z textu ale úplně nemizí – úvahové úseky jsou provázány kratšími či delšími úseky

vyprávěcími. Značnou část druhé poloviny tvoří citace z knihy *Zápisky z podzemí* od Fjodora M. Dostojevského, na tuto část navazuje krátká paralela se životem Ježíše, která přechází k psychologickému výzkumu – jaký dopad má začlenění méně kompetentního pracovníka do vysoce výkonného týmu. Výzkum je ale opět podán formou hypotetického příkladu, který stojí někde na pomezí vyprávění a úvahy, i přes odborné téma se proto vzdaluje odbornému výkladu a blíží se spíše publicistice. Jednotlivé příběhy střídají úseky, kde se autor obrací přímo ke čtenáři a snaží se předjímat možné protiargumenty, kterými by mohl čtenář oponovat a reaguje na ně, což je charakteristický postup úvahových esejí. V dalších odstavcích autor odhaluje dvě další možné situace, které by při pomáhaní druhým mohli nastat: pomáhající není ve své snaze upřímný; oběť svou situaci způsobila sama, případně i záměrně.

V textu najdeme i poměrně abstraktní úseky, kdy se autor věnuje cnostem a neřestím, jinde je zase text proset náboženskými prvky: *the sins of men; And then comes the flood.; hope of redemption* (originál s. 81). Tyto úseky jsou opět jakýmsi oddálením od specifického k obecnému, což se projevuje i odosobněním, konkrétně použitím třetí osoby namísto druhé: *And once **someone** has spent enough time cultivating bad habits and biding **their** time, **they** are much diminished.* (originál s. 81) Poté se autor opět vrací k specifickému a psychologickému tématu, tentokrát k vlastní zkušenosti se soudně nařízenou léčbou. Sekci zakončuje radou ukončit nezdravá přátelství.

Poslední sekce s podnadpisem *A Reciprocal Arrangement* (originál s. 82) je oproti předchozím jednoznačně a citelně pozitivní a zároveň dává čtenáři konkrétní rady, jak postupovat při výběru přátel. Zároveň v několika málo větách shrnuje hlavní myšlenky a pohybuje se v nejobecnější rovině.

1.2.2 Žánrově-stylistická charakteristika textu

Text se dá charakterizovat jako populárně naučný. Styl populárně naučný spadá pod styl odborný, ale sdílí i některé rysy stylu publicistického. Další důležitou vlastností populárně naučných textů je časté použití vyprávěcího postupu, což vede k beletrizaci a k popularizaci textu (Čechová 2008: 224). Vyprávění text popularizuje tím, že názorně dokládá nějakou složitou či odbornou myšlenku, díky tomu je pochopitelná i pro laika. Styl populárně naučný se také od stylu odborného liší mírou subjektivity – odborný text bývá odosobněný, objektivní, zato populárně

naučný bývá subjektivní V případě překládané kapitoly narážíme na zapojování autora i čtenáře do textu – autor ke čtenáři přímo promlouvá a tím působí text velmi osobně.

S tím souvisí i menší míra formálnosti. Populárně naučné texty jsou obvykle méně formální než texty odborné a v případě tohoto textu tomu odpovídají například stažené slovesné tvary nebo také zvýšená míra expresivity: *tyrannical wannabes* (originál s. 76); *He was stoned out of his gourd.* (originál s. 74).

Intertextovost bývá v populárně naučném stylu ochuzena v zájmu zpřístupnění textu širší skupině čtenářů. V překládaném úseku je však míra intertextovosti značná. V textu najdeme odkazy na S. Becketta (originál s. 71), autorovu vlastní předchozí tvorbu (originál s. 74), S. Freuda (originál s. 75), F. M. Dostojevského (originál s. 76-78), C. Rogerse (originál s. 81), biblické příběhy (originál s. 78, 83) nebo populární seriál Simpsonovi (originál s. 80) a řadu článků či výzkumů. Sedm citací je pak doloženo v poznámkovém aparátu na konci knihy, z nichž jedna je dále rozšířena o autorův komentář, a proto jako jediná přeložena (*Rogers outlined six conditions for constructive personality change to occur...* (originál s. 377)). Citace by se tak daly rozdělit na dvě skupiny a sice beletristické/populární a odborné.

Text je podobně jako je tomu v publicistice dělen podnadpisy na dílčí myšlenkové úseky. Stejně jako v anglickém publicistickém úzu jsou i zde podnadpisy poměrně kondenzované: *Some Different Friends – and Some More of the Same* (originál s. 72); *Rescuing the Damned* (originál s. 76). První podnadpis je obtížný svou dvojnásobností v druhé polovině *...More of the Same* lze vztahovat přímo k předchozímu řídicímu členu substantivní fráze, tedy *Friends*, lze to ale také chápat obecněji zhruba ve smyslu „něco se vůbec nezměnilo“. Druhý uvedený podnadpis je typicky kondenzovaný použitím gerundia, kterému v češtině často odpovídá podstatné jméno slovesné (Dušková 2012: 268). Výběr slova *Damned* má určité náboženské konotace, což dává titulku větší váhu a působí až biblicky.

Jak již bylo zmíněno v předchozím oddíle, text se dá pomyslně rozdělit zhruba na dvě poloviny, z nichž v první převažuje postup vyprávěcí a ve druhé přechází do popředí postup úvahový. Největší dopad na styl se v tomto ohledu projevuje v použití slovesného času a s tím souvisejícím vyznění – druhá polovina působí použitím přítomného času více apelativně. Pro srovnání vyprávěcí úryvek z první poloviny:

We **started** a newspaper. We **got** to know our professors of political science and biology and English literature in the tiny seminars that **characterized** even our first year. The instructors **were** thankful for our enthusiasm and **taught** us well. We **were** building a better life. (originál s. 72)

Oproti tomu můžeme srovnat apelativní úryvek z poloviny druhé:

Are you so sure the person crying out to be saved has not decided a thousand times to accept his lot of pointless and worsening suffering, simply because it is easier than shouldering any true responsibility? **Are** you enabling a delusion? **Is** it possible that your contempt would be more salutary than your pity? (originál s. 79)

Druhá polovina také obsahuje prvky stylu esejistického. Podle Čechové kombinuje dnešní esejistický styl prvky publicistiky, beletrie a odborných textů. Pro tento text je velmi relevantní poznámka Čechové, že „velmi vzrůstá význam osobnosti autora, který ručí za pravdivost východisek a samozřejmě i závěrů svou autoritou“ (2008: 224). Úvahy, do kterých se autor pouští totiž často nejsou explicitně opřeny o konkrétní odbornou literaturu a musíme tedy spoléhat na autoritu, kterou představuje autor samotný.

Autorův vážný přístup k tématu je místy odlehčován humorem nebo ironií: *Only loser cats died that way.* (originál s. 68) *Very little of that was (so to speak) accidental.* (originál s. 69) *We carefully separated **cat from concrete**...* (originál s. 68) Poslední příklad lze jen stěží zachovat v češtině, neboť aktualizací využívá gramatické kategorie počitatelnosti anglických substantiv, a to analogicky k typu *lamb/lambs* – jehně/jehněčí = kočka/„kočičí“, což nelze v češtině zachovat. Zároveň je možné tento příklad chápat jako aktualizaci idiomu *to separate the wheat from the chaff*, čemuž odpovídá český ekvivalent „oddělit zrna od plev“, překlad ale nejspíše jako aktualizace tohoto idiomu působit nebude, a i toto bude ztraceno.

1.2.3 Syntax

Text je vystaven z vět převážně jednoduchých a krátkých. Stručné vyjadřování často podporují typicky anglické kondenzované konstrukce, v následujícím úseku jsou to participia:

We found him later, fur **frozen** fast to the cold hard backdoor cement steps where he sat. We carefully separated cat from concrete with no lasting damage – except to his pride. Fairview cats were also at great risk in the winter from cars, but not for the reasons you think. It wasn't automobiles **sliding** on icy roads and **running** them over.
(originál s. 68)

Věty delší často střídají věty velmi krátké tam, kde se autor snaží vyjádřit pointu, přičemž jsou souřadně stavěny vedle sebe bez explicitně vyjádřených syntaktických vztahů:

You're associating with people who are bad for you not because it's better for anyone, but because it's easier. **You know it. Your friends know it.** You're all bound by an implicit contract – one aimed at nihilism, and failure, and suffering of the stupidest sort. You've all decided to sacrifice the future to the present. **You don't talk about it.** (originál s. 79)

Syntax je tedy vcelku podřízena stylu a záměru autora. V první polovině textu vyjadřují krátké věty zoufalství života daleko na severu Kanady:

You are not going to see out of the back window of your car, either. It frosts over in November and stays that way until May. Scraping it off just dampens the upholstery, Then it's frozen, too. (originál s. 68)

Jednou z hlavních funkcí textu je funkce konativní. To dokládá jak délka vět a implicitní logické vztahy mezi nimi, tak i další syntaktické rysy typické pro argumentační styl, například následující úsek, kde autor odpovídá na hypotetickou otázku čtenáře:

How dare I cast aspersions on the motives of those who are trying to help? But Christ was the archetypal perfect man. And you're you.

How do you know that your attempts to pull someone up won't instead bring them – or you – further down? (originál s. 78)

Podobně fungují syntaktické paralelismy, které jsou typickým rysem anglické publicistiky. V následujícím příkladu navíc vidíme užití stylu argumentačního – autor ukazuje svůj myšlenkový pochod, který ho postupně vede k určitému závěru:

It's partly fate. It's partly inability. It's partly ... unwillingness to learn? Refusal to learn? Motivated refusal to learn? (originál s. 75)

V textu najdeme také další typy paralelních konstrukcí, které má angličtina v oblibě, jako aliteraci: *Felines in Fairview...* (originál s. 68); *...fur frozen fast...* (originál s. 68); *...heat-seeking house-pets and rapidly rotating radiator fans...* (originál s. 68), nebo triády: *...one aimed at nihilism, and failure, and suffering...* (originál s. 79); *...strong, generous, well-put-together person...* (originál s. 79); *...(Bradbury, Heinlein, Clarke)...* (originál s. 69)

A konečně, myšlenkové úseky bývají zakončeny údernou a jazykově kondenzovanou pointou:

I've had court-mandated psychotherapy clients. **They did not want my help. They were forced to seek it. It did not work. It was a travesty.** (originál s. 81)

Je důležité říci, že argumentační styl jako takový se běžně nevymezuje, protože může být použit v rámci každého funkčního stylu (Jakub Kopecký, *Naše řeč*: 2011). Nelze ani tvrdit, že by argumentace byla typickou součástí odborného, nebo publicistického stylu, vyskytuje se totiž v obou, a proto má své místo i zde, v rámci stylu populárně naučného.

1.2.4 Lexikum

Vzhledem k tématu a zaměření autora není překvapivý výskyt termínů z oblasti psychologie. První takový termín se ale objevuje až v přechodu mezi první a druhou polovinou textu, tedy tam, kde končí autorovo vyprávění vlastního života a přechází k obecnější problematice. Tento termín, *psychotic break*, je v originále jedinečný tím, že ho autor nijak nevysvětluje. Nejspíše proto, že v anglickém jazyce jsou slova cizího původu vzhledem k historickému vývoji jazyka běžnější a například v medicíně se často používají výhradně slova cizího původu. Kontext navíc napomáhá v objasnění termínu, proto může být tento termín použit v originále bez vysvětlení. Podobné vysvětlení lze aplikovat i na termín „*The newcomer remains cynical arrogant and neurotic.*“ (originál s. 79), přičemž jeden z možných ekvivalentů, „neurotický“, je i v češtině běžně používán mimo odbornou literaturu.

S používáním slov cizího původu v angličtině se někdy stírá rozdíl mezi relativně formálním slovem, které je ale běžně používáno, a slovem, které bychom v češtině označili za odborný termín. Například sloveso *Are you enabling a delusion?* (originál s. 79) je podle internetového Cambridge Dictionary specializovaným psychologickým termínem, ale současně vzhledem k běžnosti slovesa *to enable* není nutné termín v originále nijak vysvětlovat.

Dalším termínem je *repetition compulsion*. Tento termín je již vysvětlen následující větou, což svědčí o populárně naučné povaze textu: *He thought of it as an unconscious drive to repeat the horrors of the past...* (originál s. 75).

Všem těmto termínům se budu podrobněji věnovat v části 2.1.1.

Populárně naučný styl textu se odráží i ve formálnosti lexika. Obzvláště v první polovině najdeme mnoho neformálních obrátů: ...*Only loser cats died that way.* (originál s. 68); ...*college kids* (originál s. 72); ...*pot*... (originál s. 73); *He was baked.* (originál s. 74) ...*practiced stoner*... (originál s. 74). Také idiomy jsou spíše méně formální: *I sloughed off*... (originál s. 72); *hem you in* (originál s. 73); ...*straighten up and fly right* (originál s. 78); ...*keep that...at bay.* (originál s. 80). Tyto a další méně formální až neformální výrazy opět posouvají styl blíže ke stylu publicistickému než odbornému.

V textu ale najdeme i množství formálních, a někdy až knižních, vyjádření jako: *egregious* (originál s. 73); *transgression* (originál s. 76); *midst* (originál s. 78); *errant interloper* (originál s. 78); *helping you to my utmost.* (originál s. 79); *salutary* (originál s. 79); *dissipated* (originál s. 81). Všechna tato vyjádření označuje

internetový Cambridge Dictionary za formální. Formálně působí i četné biblické obraty: *martyrdom* (originál s. 80); *And then comes the flood.* (originál s. 81); *...evidence of your own sin...* (originál s. 81); *You play Abel to their Cain.* (originál s. 83). Toto ilustruje stylovou pestrost originálu.

2. Typologie překladatelských problémů a jejich řešení

2.1 Lexikální rovina

Jak již bylo zmíněno v předchozím oddíle, text vzhledem ke svému populárně naučnému zařazení obsahuje několik termínů, ač možná méně, než bývá zvykem. Navíc kvůli vyprávěcí povaze textu jsou termíny často vysvětleny v kontextu, a tak nebylo příliš těžké termín pochopit a najít příslušný ekvivalent.

2.1.1 Termíny

Termínů z oblasti psychologie v textu není mnoho, i tak ale představovaly potíže v tom, že vzhledem k historickému vývoji angličtiny bude termín v originále čtenáři často jasnější i bez vysvětlení než jeho český ekvivalent čtenáři překladu, toto by se jinde dalo řešit vnitřní vysvětlivkou, ale v tomto textu obvykle stačil kontext. Pokusím se vysvětlit řešení těch nejzávažnějších problémů.

První termín z oblasti psychologie *repetition compulsion* je překladem z němčiny (*Wiederholungszwang*) a lze ho najít v českých textech ve dvou podobách. První z nich je *puzení k opakování* a pochází z knihy *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy* (Praha, 1997). Dílo přeložili Eugen Wiškovský a Jiří Pechar, z bibliografické poznámky v knize však není zřejmé, v jakém roce překlad vznikl. Jiří Pechar pak tuto podobu termínu používá ve své knize *Prostor imaginace* (Praha, 1992, strana 28).

Druhý existující překlad zní *nutkání k opakování*, tento ekvivalent se objevuje v překladu *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924* (Praha, 1998) na straně 19 a autory překladu jsou Miloš Kopal a již zmíněný Jiří Pechar. Tuto druhou podobu používá například psycholog Miloš Kučera v knize *Pud u Freuda* (2017, strana 477) nebo filozof Miroslav Petříček v knize *Filosofie en noir* (2018, strana 101). Rozhodl jsem se ve svém překladu rovněž použít tuto druhou variantu, jednak proto, že je užívaná v novějších dílech a jednak je dle mého názoru význam slova *nutkání* průhlednější než význam slova *puzení*.

Druhým termínem z oblasti psychologie je *psychotic break*, který je podle americké Národní aliance duševního zdraví (NAMI) ekvivalentem pro „*an episode of psychosis*“. Psychózu pak Akademický slovník cizích slov definuje takto: „psychická porucha projevující se těžkými poruchami vnímání, emocí, myšlení i chování“. V češtině je pojem *psychóza* známý ze spojení *maniodepresivní*

psychóza, což je jedno z možných pojmenování bipolární poruchy, i proto je vhodnější použít v překladu slova *psychóza* namísto adjektiva *psychotický*. Termín v originále ovšem slovem *break* označuje spíše jednorázové zhroucení než stav, který by nutně trval delší dobu. Odborná literatura užívá několika pojmenování: *(první) ataka psychózy*, *propuknutí psychózy*, *vzplanutí psychózy*, *(první) epizoda psychózy*. Nakonec byl zvolen termín *epizoda psychózy*:

Chris **had a psychotic break** in his thirties, after flirting with insanity for many years. Not long afterward, he committed suicide. (originál s. 75)

Po třicítce, když se Chris už dlouho pohyboval na hraně šílenství, **zažil epizodu psychózy**. Chvilí na to spáchal sebevraždu. (překlad s. 13)

Chris si po mnoho let zahrával se šílenstvím a po třicítce u něho **propukla psychóza**. Nedlouho poté spáchal sebevraždu. (Drobek s. 103)

Nabízela se možnost termín vysvětlit, například „*ztratil kontakt s realitou, což vyvrcholilo epizodou psychózy*“, termín je částečně vysvětlen kontextem (*pohyboval se na hraně šílenství*), a proto jsem se rozhodl termín dále neexplikovat. Drobek také používá termín *psychóza*, jen namísto jednorázové epizody interpretuje originál jako začátek déle trvajícího stavu.

Dalším, poněkud méně nápadným, termínem je slovo *agreeable*, které je samozřejmě běžně používáno a není nutně chápáno jako psychologický termín, nicméně pojem *agreeableness* označuje jeden z pěti rozměrů osobnosti. Tento rozměr či osa vypovídá mimo jiné i o ochotě daného člověka pomáhat druhým, přesně proto koresponduje s významem slova *agreeable* v originále:

People choose friends who aren't good for them for other reasons, too. Sometimes it's because they want to rescue someone. This is more typical of young people, although the impetus still exists among

older folks who are too **agreeable** or have remained naive or who are willfully blind. (originál s. 76)

Jsou i jiné důvody proč si lidé volí přátelé, kteří jsou pro ně špatní. Někdy proto, že chtějí někoho zachránit. To je typické spíše pro mladé, ale sklony k tomu mají i starší lidé, kteří **neumí říct ne** nebo kteří jsou stále naivní, a ti, kdo jsou dobrovolně slepí. (překlad s. 14)

Česká psycholožka doc. PhDr. Martina Hřebíčková, Dr., DSc., která se výzkumu modelu osobnosti věnuje, používá označení *přívětivost*, ten se ale do daného kontextu příliš nehodí, protože na rozdíl od anglického protějšku má jednoznačně pozitivní konotace a vyžadoval by proto další vysvětlení. Protože jsem nenarazil na jednoslovný ekvivalent, který by plně postihnul význam originálu a zároveň do textu uspokojivě pasoval stylisticky, rozhodl jsem termín opsat. Tím se zachovala významová složka za cenu ztráty asociace se zmíněným pětifaktorovým modelem osobnosti.

Podobně se dá charakterizovat i termín *neurotic*. Stejně jako *agreeable* se také používá v neoborných textech a představuje další z pěti rozměrů osobnosti. Může tedy značit jednak stav způsobený neurózou, která je Akademickým slovníkem cizích slov definována jako „chronické neuropsychické poruchy vznikající jako reakce na nepříznivé psychologické n. sociální vlivy“ a jednak může podle zmíněného modelu osobnosti charakterizovat daného člověka tak, že více či méně snadno podléhá negativním emocím. Vzhledem ke kontextu jsem se přikláněl spíše ke druhé interpretaci:

The newcomer remains cynical, arrogant and **neurotic**. He complains. He shirks. He misses important meetings. (originál s. 79)

Nováček bude i nadále cynický, arogantní a **negativní**. Stěžuje si. Fláká se. Zmeškává důležité schůze. (překlad s. 17)

Nový člen týmu je i nadále cynický, arogantní a **neurotický**. Neustále si stěžuje. Vyhýbá se práci. Nechodí na důležité schůze. (Drobek s. 107)

Pro první interpretaci nejsou v originále opodstatnění – jedná se o teoretickou situaci, kde bude slovo *neurotic* spíše označovat obecnější vzorec chování než poměrně specifický důsledek konkrétních minulých traumat. Proto jsem také na rozdíl od Aleše Drobka nezvolil ekvivalent *neurotický*, ale takové řešení, které termín zároveň vysvětluje a je snazší si pod ním představit něco konkrétního, což je v tomto případě myslím vhodnější.

Zajímavý problém představovalo použití slova *Being* s velkým počátečním písmenem: *Maybe it's your revenge on **Being***. (originál s. 81). Autor v předmluvě tento termín vysvětluje:

I use the term Being (with capital "B") in part because of my exposure to the ideas of the 20th-century German philosopher Martin Heidegger. Heidegger tried to distinguish between reality, as conceived objectively, and the totality of human experience (which is his "Being"). Being (with capital "B") is what each of us experiences, subjectively, personally and individually, as well as what we each experience jointly with others. (originál s. xxxi)

V tomto použití jde tedy o vymezení pojmu *bytí* vůči pojmu *jsoucno*. Jsoucno označuje objektivní realitu, existenci jednotlivých entit. Bytí je naproti tomu souborem lidské zkušenosti, která jsoucno přesahuje propojením minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Takovéto lexikální vymezení v angličtině není a pro oba výrazy se používá slovo *being*. Velké počáteční písmeno v originále funguje nejen jako odlišení dvou významů, ale také působí emfaticky, proto jsem se v překladu rozhodl slovo *bytí* modifikovat pro podobný účinek:

Maybe it's your revenge on **Being**. (originál s. 81)

Možná je to tvoje pomsta vůči **samotnému bytí**. (překlad s. 19)

Poslední z termínů, kterému se budu podrobněji věnovat, je termín *reciprocal arrangement*, který se objevuje v právu a v politologii. Čeština slovo *reciproční* zná, ale váže se spíše na matematiku a na rozdíl od anglického spojení se v české publicistice ve spojení s dohodou či úmluvou neobjevuje. Nabízí se proto

ekvivalenty *vzájemný, bilaterální a oboustranný*, z nichž stylisticky nejvhodněji se mi jeví ekvivalent *vzájemný*, který zároveň nejvíce postihuje podstatu reciprocity. Druhá část spojení *arrangement* nabízí ekvivalenty *dohoda, smlouva, úmluva, ujednání a pakt*. Vzhledem k předcházející větě, která přímo mluví o procesu dohodnutí se, jsem zvolil první z možností:

Loyalty must be negotiated, fairly and honestly. Friendship is a **reciprocal arrangement**. (originál s. 82)

Oddanost se musí vyjednat, upřímně a spravedlivě. Přátelství je **vzájemná dohoda**. (překlad s. 20)

Loajalitu je potřeba vyjednat, čestně a férově. Přátelství je **oboustranná dohoda**. (Drobek s. 110)

Drobek zde volí jiný ekvivalent, který je významově i stylisticky velmi podobný, nicméně se mi mé řešení jeví jako nepatrně více průhledné.

2.2 Syntaktická rovina

Jak jsem již uvedl v analýze, text je členěn do převážně jednoduchých vět, proto nebylo v této oblasti mnoho problémů. Změnám stavby vět vyplývajících z odlišnosti jazyků se více budu věnovat v typologii posunů. Zde uvedu některá řešení kondenzovaných vyjádření, která jsou pro angličtinu typická a nabízejí několik alternativ při převodu do češtiny.

V následujícím příkladu představují problém přechodníkové konstrukce v kombinaci s infinitivy:

It might be just a person **trying to look good pretending to solve** what appears to be a difficult problem instead of actually **being** good and **addressing** something real. (originál s. 82)

Může to být jen člověk, který **ve snaze vypadat dobře předstírá, že řeší zdánlivě** komplikovaný problém namísto toho, **aby byl opravdu dobrým a řešil** něco skutečného. (překlad s. 19)

Třeba se jen **tváříte** jako dobrý člověk a **řešíte** něco, co jen **vypadá** jako těžký problém, **místo abyste byli opravdu dobří a řešili něco reálného**. (Drobek s. 110)

V překladu byla vedlejší věta vztažná (*person [who is] trying*) zachována, ale vztažné zájmeno je v mém překladu zmíněno explicitně. Následuje vedlejší věta příslovečná způsobová (*trying to look good [by] pretending to solve*), v překladu jsem dosáhl kondenzace použitím deverbativního substantiva (*ve snaze*), a tím umožnil rozvést infinitivní konstrukci (*pretending to solve*) na vedlejší větu předmětovou (*předstírá, že řeší*). Drobek zde volí druhou osobu namísto třetí, čímž více apeluje na čtenáře, ale v kontextu to může být trochu matoucí. Syntakticky řeší první polovinu souvětí odlišně – dvě finitní slovesa dává do poměru slučovacího, tím je souvětí přehlednější, přičemž druhá polovina souvětí je vyřešena velmi podobně v obou překladech.

Jiný syntaktický problém, taktéž nastíněn v analýze, jsou syntaktické paralelismy, kterých autor užívá pro argumentaci:

You're associating with people [...] **You** know it. **Your** friends know it. **You're** all bound by an implicit contract – one aimed at nihilism, and failure, and suffering of the stupidest sort. **You've** all decided to sacrifice the future to the present. **You** don't talk about it. **You** don't all get together and say [...] (originál s. 79–80)

Stýkáte se s lidmi [...] **Víte** to vy. **Ví** to vaši přátelé. **Všichni** jste vázáni nevyřčenou dohodou, dohodou směřující k nihilismu, selhání a utrpení toho nejhlupejšího kalibru. **Rozhodli** jste se obětovat budoucnost ve prospěch přítomnosti. **Nemluvíte** o tom. **Nesejdete** se a **neřeknete** si [...] (překlad s. 17-18)

Originál zde využívá jednak nutnosti vyjádřit podmět a jednak povinné pozice podmětu na začátku věty, v češtině ale nebylo formálně možné tuto anaforu zachovat, a tak byla ztráta alespoň částečně kompenzována aliterací. Později v textu se opět naskytla možnost částečné kompenzace:

Vice is easy. **Failure** is easy, too. **It's easier not to** shoulder a burden. **It's easier not to** think, and **not to** do, and **not to** care. **It's easier** to put off until tomorrow [...] (originál s. 80)

Je snadné dopouštět se neřestí. **Je i snadné** selhat. **Je snazší** nevzít na sebe zodpovědnost. **Je snazší** nemyslet, **nekonat** a **nestarat** se. **Je snazší** odkládat na zítřek [...] (překlad s. 18)

V prvních dvou větách originálu jsou podmětem abstraktní substantiva, která je lepší převést slovesně, čímž se navazující paralelní konstrukce rozšířila.

Mezi syntaktické problémy zařadím i jeden, který původně vznikl spíše z lexikálních důvodů, ale vedl k zásahu na úrovni syntaxe:

After all, people vary significantly, in ways that seem **both structural and deterministic**. (originál s. 74)

Koneckonců lidé se významně liší v tom, **jakým způsobem svět vnímají, a to pak nevyhnutelně určuje jejich chování a vývoj**. (překlad s. 13)

Lidé jsou koneckonců různí a některé rozdíly mezi námi se zdají **být strukturální a deterministické**. (Drobek s. 103)

Originál není v této větě příliš jasný, mluví se o rozdílech mezi lidmi (následuje několik příkladů odlišností – v inteligenci, osobnosti...) a ty charakterizuje jako strukturální a deterministické. Strukturální rozdíly interpretuji jako vlastnosti, které utvářejí jedinečnou osobnost daného člověka, ta pak ovlivňuje chování a vnímání. Slovo *deterministic* pak chápu jako vyjadřující nevyhnutelnou kauzalitou. Každý člověk má jedinečnou osobnost a ta utváří a řídí jejich další život. Bylo potřeba tento problém řešit na rovině syntaxe, protože lexikální řešení by nebylo dostačující. Aleš Drobek zachoval implicitnost originálu, čímž myslím uškodil srozumitelnosti, ale vyhnul se riziku chybné interpretace.

2.3 Problémy vyplývající z rozdílných presupozic

Vedle termínů představovaly problém i lexikální jednotky vyjadřující téma, tedy kulturní aspekt kódu (Popovič 1975). Často nebylo možné najít přesný ekvivalent, a proto bylo nutné jednotku opsat, nebo najít takové řešení, které by zhruba vystihovalo podstatu originálu a současně bylo známé českému čtenáři.

První takový problém se objevil hned ve druhé větě textu. Autor zde poprvé popisuje své rodné město, které se nacházelo daleko na severu Kanady:

Fairview, Alberta, was part of **the frontier**, and had the **cowboy bars** to prove it. (originál s. 67)

Fairview v provincii Alberta tehdy patřil na **okraj civilizace**, což dokazovala existence místních **kovbojských barů**. (překlad s. 7)

Fairview v Albertě bývalo součástí **hranice mezi přírodou a civilizací**, o čemž svědčila pěkná řádka **kovbojských barů**. (Drobek s. 95)

The frontier představuje typicky americkou reálii a označuje hranici dobytého území či posunující se hranici civilizace, především je pak termín spojený s USA v devatenáctém století. S tím souvisí způsob života zmíněný ve druhé části souvětí. Je velmi obtížné najít řešení, které by zachovalo obě části souvětí a současně nevnašelo nové konotace. Pokud se například *the frontier* přeloží v první větě jako *divoký západ*, pak bude zachována souhra s druhou částí souvětí, ale poruší se konotace – jednak je divoký západ spojený s výhradně USA, nikoliv s Kanadou, jednak je spojený s jiným časovým obdobím, jednak je v originále označovaná hranice severní a konečně je pojem spojený spíše s westerny a popkulturou, do tohoto kontextu se proto nehodí. Bylo tedy potřeba volit vysvětlující opisné řešení, které pak není příliš v souladu s *cowboy bars* v druhé části souvětí, ale není ani v přímém rozporu. K velmi podobnému překladu, jen o trochu více vysvětlujícímu, dospěl i Aleš Drobek.

Další problém nastává při popisu silniční sítě. Díky plochému terénu není v USA a Kanadě neobvyklé, aby byly silnice pravidelně „narýsované“ a tvořili tak

mřížku. S tím se v Evropě setkáme vzácně a v Česku jen okrajově. Původní text neumožňuje si situaci snadno vizualizovat:

A century earlier, surveyors had laid out a **vast grid** across the entire three-hundred-thousand-square-mile expanse of the great **western prairie**. (originál s. 70)

O sto let dříve navrhli zeměměřiči ohromnou **mřížkovou síť kolmých silnic** táhnoucí se osm set tisíc čtverečních kilometrů napříč velkou **západní** prérií. (překlad s. 9)

O století dříve pokryli prospektoři celých osm set tisíc čtverečních kilometrů velké **severní** prerie nesmírnou **dopravní sítí**. (Drobek s. 98)

Z důvodu rozdílných presupozic jsem tedy pojem explikoval a doplnil, a tím snad usnadnil vizualizaci dané situace. Aleš Drobek doplňuje, že se jedná o síť dopravní, specifický tvar však nijak nezmiňuje. Zajímavý je i posun, kdy Drobek mluví o *severní prerii*, zatímco originál o západní. V první větě kapitoly se skutečně v originále mluví o severní prerii, nicméně je psaná s velkým počátečním písmenem (*endless flat Northern prairie*, originál s. 67), proto jsem předpokládal, že se v originále o chybu nejedná a není tedy zřejmé, zda jde o nedopatření, či o vědomou opravu originálu.

Obzvlášť zajímavý problém představuje následující slogan:

I don't know what teenage life was like before the **revolutionaries** of the late sixties advised everyone young to **tune in, turn on and drop out**. Was it OK for a teenager to belong wholeheartedly to a club in 1955? Because it certainly wasn't twenty years later. Plenty of us **turned on and dropped out**. But not so many **tuned in**. (originál s. 71)

Nevím, jak vypadal život dospívajících předtím, než začali **hippies** na konci šedesátých let radit všem mladým se **zkouřit, prozřít a se**

vším seknout. Bylo v padesátých letech normální, aby mladí patřili tělem i duši k nějakému spolku? O dvacet let později rozhodně ne. Spousta z nás se **zkouřila a se vším sekla.** Málokdo **prozřel.** (překlad s. 10)

Netuším, jak žili náctiletí předtím, než **revolucionáři** konce šedesátých let začali hlásat, abychom **nahlédli do sebe a aktivovali svůj potenciál, sladili se se světem a opustili neautentické závazky.** Bylo přípustné, aby byl teenager v roce 1955 zapáleným členem debatního kroužku? Protože o dvacet let později to přípustné rozhodně nebylo. Spousta z nás **nahlédla do sebe a nechala spoustu věcí plavat.** Zdaleka ne všichni ale **dosáhli harmonického vztahu se světem.** (Drobek s. 99-100)

Autorem sloganu je americký psycholog Timothy Leary, který jej pronesl na setkání hippies v šedesátých letech. Sám ho vysvětluje takto:

"Turn on" meant go within to activate your neural and genetic equipment. Become sensitive to the many and various levels of consciousness and the specific triggers engaging them. Drugs were one way to accomplish this end. **"Tune in"** meant interact harmoniously with the world around you—externalize, materialize, express your new internal perspectives. **"Drop out"** suggested an active, selective, graceful process of detachment from involuntary or unconscious commitments. **"Drop Out"** meant self-reliance, a discovery of one's singularity, a commitment to mobility, choice, and change. Unhappily, my explanations of this sequence of personal development are **often misinterpreted to mean "Get stoned and abandon all constructive activity"** (*Flashbacks*, 1983)

Vzhledem ke kontextu v originálu jsem usoudil, že autor interpretoval tento slogan tak, jak je uvedeno na konci poslední citace, tedy *Get stoned and abandon all constructive activity*, a z toho také vycházel překlad. Nebylo bezpodmínečně nutné,

aby i překlad působil jako slogan, snažil jsem se ale najít takové řešení, které by bylo kondenzované a současně fungovalo v navazujících větách. Aleš Drobek přeložil tento slogan významově podobně. Formálně je jeho řešení delší a tím i více explicitní, působí však ještě méně jako slogan. Zřejmě interpretuje originál mírněji a překlad je tak i méně expresivní. Myslím však, že se expresivita trochu kompenzuje překladem slova *revolutionary* jako *revolucionáři* – slovo má v každém jazyce trochu jiné konotace a v češtině působí o něco silněji, expresivněji. Ve svém překladu jsem volil vysvětlující řešení *hippies*, protože vzhledem ke kontextu se mluví právě a jedině o nich a pojí se s nimi výrazně jiné konotace než se slovem *revolucionáři*.

V první polovině textu autor několikrát mluví o amerických autech, která nebudou většině českých čtenářů známá. U starších vozů je navíc běžné uvádět rok výroby, protože daný model může být v různých variantách vyráběn po mnoho let, což platí i pro Dodge Challenger, který je v textu zmíněn ve své první iteraci z roku 1970 a jehož třetí generace je vyráběna dodnes. Při překladu této konkrétní reálie nebylo mým cílem zachovat jedinečné, v prvním případě proto došlo ke ztrátě:

Late one night going to visit a friend I sat for two hours on the edge of the passenger seat in a **1970 Dodge Challenger**, jammed up against the stick-shift, using a vodka-soaked rag to keep the inside of the front windshield clear in front of the driver because the car heater had quit. (originál s. 68)

Jednou, když jsme jeli pozdě v noci navštívit známého, vypovědělo topení službu, a tak jsem musel dvě hodiny sedět na kraji sedadla spolujezdce namáčkнутý na řadící páku a hadrem nasáklým vodkou utírat vnitřní stranu čelního skla, aby řidič viděl ven. (překlad s. 7-8)

V daném kontextu není typ ani konkrétní model auta pro pochopení nijak důležitý, umožňuje ale čtenáři, který daný vůz zná, představit si situaci názorněji. Jak jsem zmínil, český čtenář by si nejspíše pod názvem vozu nic konkrétního nepředstavil, proto jsem si dovolil ho vypustit a tím i odlehčit jinak velmi dlouhé souvětí.

Druhý případ se od toho prvního v několika ohledech liší, jednak je explicitně zmíněn typ vozu a jednak jde o americkou značku, která je českému čtenáři velmi známá:

All this manifested itself in material form in the shape of his **1972 blue Ford pickup truck**. (originál s. 69)

Tohle všechno se hmatatelně otisklo do jeho **modrého Fordu pickupu z roku 1972**. (překlad s. 8)

V tomto případě jsem popis vozu zachoval v jeho úplnosti, včetně roku výroby. Právě rok výroby čtenáři připomíná, v jakém časovém období se pohybujeme a napomáhá tak také při vizualizaci situace.

Konečně třetí případ je i v originále nekonkrétní, vozy jsou tentokrát charakterizovány jen typem a dekadou výroby:

To amuse ourselves in the long nights, Chris and I and Ed and the rest of the teenagers drove around and around in our **1970s cars and pickup trucks**. (originál s. 70)

Abychom se během dlouhých nocí zabavili, tak jsme Chris, já a Ed i s dalšími přáteli jezdili všude možné po okolí v našich **sportovních autech a pickupech**. (překlad s. 9)

V tomto případě jsem částečně kompenzoval ztrátu z prvního příkladu tak, že jsem auta přesněji charakterizoval, současně tak v textu vznikl markantnější protiklad sportovních vozů na jedné a pickupů na druhé straně. Vozy vyráběné v sedmdesátých letech, včetně zmíněného vozu Dodge Challenger, byly typické svým vysokým výkonem a poměrně nízkou cenou, což zvyšovalo jejich popularitu právě u mladých, tím opodstatňují svou volbu přívlastku *sportovní*.

2.4 Intertextualita

V textu narazíme na tři přímé citace. Nejvýraznější z nich je citace tří odstavců z díla Fjodora Dostojevského *Zapísky z podzemí* na stranách 77–78

originálu. V této práci jsem použil překlad Rudy Havránkové z nejnovějšího vydání od nakladatelství Slovart, který redigoval Tomáš Glanc. V porovnání s předchozím vydáním (Odeon, 1989) je jazykově aktualizovaný, pro srovnání:

Tak abys věděla, já jsem si tenkrát z tebe **tropil šašky**. I teď **se ti směju**. [...] Tamti mě ponížili, chtěl jsem také ponižovat, udělali ze mne **ošlapek**, chtěl **jsem ukázat** svou moc... [...] A celou dobu mě pak poslouchala s otevřenými ústy, s očima dokořán a **třesouc** se hrůzou. (Odeon, 1989, strana 156–157)

Tak abys věděla, já jsem si tenkrát z tebe **střílel**. I teď **si z tebe střílím**. [...] Tamti mě ponížili, chtěl jsem také ponižovat, udělali ze mě **hadr**, chtěl **jsem tedy i já ukázat** svou moc... [...] A celou dobu mě pak poslouchala s otevřenými ústy, s očima dokořán a **třásla** se hrůzou. (Slovart, 1998, strana 107–108)

Vedle aktualizací expresivních vyjádření podle současného úzu nahrazuje přechodník určitým slovesem a jednou dochází k intelektualizaci (Levý, 2012). Samozřejmě toto krátké porovnání obou vydání nebere v potaz originální ruský text, nelze tedy hodnotit, která z variant je lepší vzhledem k originálu, pro potřeby této práce jsem však volil variantu novější pro svůj aktualizovaný jazyk.

Poměrně snažší řešení představoval překlad citace z populárního seriálu Simpsonovi:

As the infamous father of the Simpson clan puts it, immediately prior to downing a jar of mayonnaise and vodka, “**That’s a problem for Future Homer. Man, I don’t envy that guy!**” (originál s. 80)

Jak pravil nechvalně známý otec rodu Simpsonových těsně předtím, než spořádal sklenici majonézy s vodkou: „**To je problém pro Homera budoucnosti. Ani trochu mu nezávidím.**“ (překlad s. 18)

Jedná se o citaci z dílu *Bartball* (v originále *MoneyBART*), což je třetí díl dvaadvacáté série. Přejal jsem podobu z českého dabingu, který do kontextu dobře zapadá bez mého zásahu. Za překlad je zodpovědný Vojtěch Kostíha, ten za něj

v roce 2013 obdržel cenu Františka Filipovského. Seriál je i českému čtenáři dobře známý a není tedy potřeba citaci nijak dále uvádět ani vysvětlovat.

Posledním problémem je citace z autorovy první knihy *Maps of Meaning: The Architecture of Belief* (1999). V době psaní této práce neexistuje český překlad, proto jsem jak název díla, tak citaci přeložil sám. Samotnou citaci představují dvě věty z dlouhého dopisu:

[...] Chris wrote me a letter much later about such things. I included it in my first book, *Maps of Meaning: The Architecture of Belief*, published in 1999: **“I had friends,” he said. “Before. Anyone with enough self-contempt that they could forgive me mine.”** (originál s. 74)

[...] Chris mi o mnoho let později napsal o takových kamarádech dopis. Zahrnul jsem ho do své první knihy *Maps of Meaning: The Architecture of Belief (Mapy smyslu: Architektura víry)*, která vyšla v roce 1999: **„Dříve jsem přátele měl,“ napsal. „Kohokoliv s dostatkem sebeopovržení, aby toleroval to moje.“** (překlad s. 13)

Do citované pasáže je možné nahlédnout ve službě Google Books:

It makes me wonder that I have even one friend in this world. But of course **I had friends before. Anyone with enough self-contempt that they could forgive me mine.**¹

Začátek první věty je oproti původnímu znění dopisu zkrácen, aby věta nenavazovala na necitovaný kontext, ale zároveň je v překládaném originále poněkud zvláště rozdělena vloženou uvozovací větou. Rozhodl jsem proto v překladu větu ponechat sjednocenou.

Poznámky na konci textu jsem řešil následovně: číslování jednotlivých poznámek odpovídá originálu, proto začínám číslem 62. Přeložil jsem komentáře autora, data a podobně. Názvy článků jsem nepřekládal. Přidal jsem poznámku

¹<https://books.google.cz/books?id=fLpQLDe77aAC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PT7#v=onepage&q&f=false> strana 341. Staženo 11. června.

k citaci z Dostojevského, která v originále chybí – nejspíše je anglický překlad starší sedmdesáti let a nevztahují se na něj autorská práva. Poznámky se poté z tohoto důvodu číselně rozcházejí s originálem. Poznámka číslo 66 originálu (67 překladu) již nemá funkční odkaz, proto jsem ho v překladu neuváděl. Název epizody jsem nahradil existujícím českým překladem a opravil jsem chybu z originálu – v originále je řada č. 23, ve skutečnosti se ale jedná o řadu 22. Poznámka 67 (68) obsahuje dvě věty komentáře, které jsem přeložil:

67. Rogers outlined six conditions for constructive personality change to occur. The second of these was the client's "state of incongruence," which is, roughly speaking, knowledge that something is wrong and has to change. See Rogers, C. R. (1957). "The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change." *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103. (originál s. 377)

68. Carl Rogers nastínil šest podmínek nutných pro konstruktivní změnu osobnosti. Druhou z nich byl klientův „stav inkongruence“, což zhruba odpovídá schopnosti uvědomit si, že je něco špatně a že se to musí změnit. Viz Rogers, C. R. (1957). "The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change." *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103. (překlad s. 21)

3. Typologie posunů

V přechozích částech jsem se již některým posunům podrobně věnoval, proto se k nim zde nebudu vracet a namísto toho se pokusím posuny popsat obecněji. Při popisu se budu řídit dělením posunů tak, jak je popsal Anton Popovič v díle *Teória umeleckého prekladu*, kde posuny dělí na konstitutivní (nevyhnutelné a vyplývající především z rozdílnosti jazykových systémů); individuální (dané idiolektem překladatele); tematické (dané rozdílnostmi výchozí a cílové kultury); negativní (vznikají nejčastěji nepochopením originálu nebo nerespektováním stylistických pravidel). Negativní posuny jsou samozřejmě chybné, v případě zbylých tří typů může existovat více než jedno obhajitelné řešení, a proto se budu snažit co možná nejlépe obhájit to své.

3.1 Konstitutivní posuny

Rozdílnost angličtiny a češtiny se projevuje na všech rovinách jazyka. V této části zmíním některé posuny z roviny syntaktické. Mezi výraznější posuny patří například řešení pasiva:

Pro pasivum má čeština hned tři formální obdoby, a to pasivum složené, zvrtné a bezpodmětové (Dušková 2012: 249-250). Bezpodmětového pasiva jsem užil hned v první větě:

The town I grew up in **had been scraped** only fifty years earlier out of the endless flat Northern prairie. (originál s. 67)

Vyrůstal jsem ve městě, které jen o padesát let dříve **vyškrábali** z nekonečné, ploché Severní prerie. (překlad s. 7)

Jinde bylo díky volnějším slovosledu češtiny možné převést pasivum na aktivum:

All this **was overshadowed**, however, by something that had gone wrong in his family. (originál s. 69)

Na to všechno ale **padl stín** toho, co se pokazilo v jeho rodině. (překlad s. 8)

Marie Čechová uvádí, že zvrtný tvar trpného rodu je vnímán jako neutrální, kdežto složený tvar je chápán neosobně, a proto se hodí spíše do administrativního stylu (*Současná stylistika* 2008: 152). Snažil jsem proto zvrtný tvar upřednostňovat:

The lights **were kept** low. That kept self-consciousness to a minimum. (originál s. 71)

Udržovalo se přitímí. To zmírňovalo nesmělost na minimum. (překlad s. 10)

Jedním z nejčastějších konstitutivních posunů je odlišné AČV, pro ilustraci uvedu jen několik příkladů:

You don't go outside casually **when it's forty below**. (originál s. 67)
Když je čtyřicet pod nulou, člověk nevychází ven bezdůvodně. (překlad s. 7)

[...]

But Christ himself, **you might object**, befriended tax-collectors and prostitutes. (originál s. 78)

Mohli byste namítnout, že přece i samotný Ježíš se spřátelil s výběřčími daní a s prostitutkami. (překlad s. 16)

[...]

Things fall apart, of their own accord, but the sins of men **speed their degeneration**. (originál s. 81)

Věci se rozpadají samy od sebe, ale hříchy lidí **rozpad urychlují**. (překlad s. 19)

[...]

And there's not much left of the body **at the bottom**. (originál s. 81)

A na dně už z těla tolik nezbývá. (překlad s. 19)

[...]

Carl Rogers, **the famous humanistic psychologist**, believed it was impossible to start a therapeutic relationship if the person seeking help did not want to improve. (originál s. 81)

Známý humanistický psycholog Carl Rogers věřil, že není možné navázat terapeutický vztah, pokud se ten, kdo pomoc vyhledává, sám nechce zlepšit. (překlad s. 19)

Všechny tyto posuny vyplývají z odlišného slovosledu, který v češtině mimo jiné umožňuje snáze přesouvat réma na konec výpovědi.

Důležitým konstitutivním posunem v tomto textu byl způsob překladu zájmena *you*. Angličtina formálně nerozlišuje mezi tykáním a vykáním ve druhé osobě, při překladu do češtiny tedy volíme ze širšího paradigmatu o dvou členech. V překladu jsem jednotně zvolil vykání tam, kde je adresovaný přímo čtenář, v oddíle *Rescuing the Damned* je však několik výjimek:

Assume first that **you** are doing the easiest thing, and not the most difficult.

Your raging alcoholism makes **my** binge drinking appear trivial. **My** long serious talks with **you** about **your** badly failing marriage convince both of us that **you** are doing everything possible and that **I** am helping **you** to **my** utmost. It looks like effort. It looks like progress. But real improvement would require far more from **both of you**. (originál s. 79)

Vždy nejdříve **předpokládejte**, že **děláte** to nejsnazší, ne to nejtěžší. **Moje** občasné flámování vypadá vedle **tvého** nezměrného alkoholismu bezvýznamně. **Naše** dlouhé a vážné rozhovory o **tvém** rychle se rozpadajícím manželství **nás** oba přesvědčují o tom, že **ty** děláš vše, co je ve **tvých** silách, a že **já ti** pomáhám, jak jen můžu. Tváří se to jako snaha. Tváří se to jako postup. Ale opravdové zlepšení by vyžadovalo mnohem více snahy od **vás** obou. (překlad s. 17)

Je třeba vycházet z empirického pravidla, že člověk dělá spíš to, co je nejsnazší, a nikoli to nejobtížnější.

Že vedle **něčího** vážného alkoholismu vypadají **mé** občasné opilecké eskapády triviálně. Že když s **tebou** dlouze a vážně probírám **tvé** rozpadající se manželství, přesvědčuji **tebe**, že děláš vše, co je v tvých silách, a **sebe**, že **ti** pomáhám, jak jen můžu. Vypadá to jako upřímná snaha. Vypadá to jako pokrok. Jenže pro opravdové zlepšení **byste** toho oba museli udělat mnohem víc. (Drobek s. 107)

V tomto krátkém úseku je zřejmé, že autor neadresuje přímo čtenáře. Vytváří hypotetickou situaci a zájmemem *you* zde adresuje nějakého nekonkrétního, hypotetického přítele. Současně lze tento i podobné úseky interpretovat tak, že první osoba (*my binge drinking; I am helping you...*) zde nezastupuje autora, ale spíše se jedná o pohled čtenáře. Obecně jsem postupoval takto: čtenář bývá autorem považován za toho, kdo pomáhá, v takových případech používám vykání; osoba, které je pomoc nabízena, je jakýsi fiktivní přítel, pro něj jsem zvolil tykání. Aleš Drobek dospěl k podobnému posunu, jen z ne zcela zřejmých důvodů použil v první větě třetí osobu, čímž se trochu porušila koheze.

Stejná situace nastává v dalších čtyřech odstavcích, z každého vyberu jen několik vět:

Maybe **your** misery is a demand placed on **me** so that **I** fail too, so that the gap you so painfully feel between **us** can be reduced, while **you** degenerate and sink. (originál s. 80-81)

Možná po mně svým trápením **žádáš**, abych také selhal, aby se ta mezera mezi **námi**, která je tak bolestivě zřejmá, zmenšila, zatímco **ty** se dále **rozpadáš** a **klesáš**. (překlad s. 18)

Možná ke mně **natahujete** ruku, jen **abyste** mne stáhli k sobě na dno a zmenšili tu propast mezi námi, která je pro **vás** tak bolestná. (Drobek s. 109)

[...]

How exactly should I befriend **you** when **you're** in such a place?
How exactly could I? (originál s. 81)

Jak přesně bych se s **tebou** měl spřátelit, když **jsi** v takovém rozpoložení. Jak bych vůbec mohl? (překlad s. 19)

Jak k **vám** mám najít cestu, pokud **lpíte** na takovém pohledu na svět?
Jak bych to měl vlastně udělat? (Drobek s. 109)

[...]

Maybe I should at least wait, to help **you**, until it's clear that **you** want to be helped. (originál s. 81)

Možná bych měl alespoň počkat, než **ti** pomůžu, dokud nebude jisté, že pomoc opravdu **chceš**. (překlad s. 19)

Možná bych měl se svou pomocí vždy alespoň počkat, abych se přesvědčil, zda ji opravdu **chcete**. (Drobek s. 109)

[...]

If I stay in an unhealthy relationship with **you**, perhaps it's because I'm too weak-willed and indecisive to leave, but I don't want to know it. (originál s. 81-82)

Pokud s **tebou** udržuji nezdravé přátelství, tak je to možná proto, že mi chybí síla vůle a rozhodnost, abych ho ukončil, ale nechci si to přiznat. (překlad s. 19)

Pokud s **tebou** zůstávám v nezdravém vztahu, možná mám na odchod málo rozhodnosti a vůle, jenže to nechci vědět. (Drobek s. 110)

Ve všech těchto odstavcích dochází ke stejné dynamice vztahů, kdy druhá osoba označuje fiktivního přítele, který potřebuje pomoc, a první osoba označuje autora/čtenáře, který pomoc nabízí. Aleš Drobek však neřešil tyto situace konzistentně, možným je důvodem odlišná interpretace originálu, kdy Drobek z nějakého důvodu někdy považoval za osobu volající po pomoci čtenáře a jindy ne.

Další konstitutivní posun spočívá v odlišnosti stylistických konvencí obou jazyků:

It's partly fate. It's partly inability. It's partly...unwillingness to learn? Refusal to learn? *Motivated* refusal to learn? (originál s. 75)

Je to z části osud. Z části neschopnost. Z části ... neochota se poučit?
Odmítání se poučit? **Záměrné** odmítání se poučit? (překlad s. 14)

Anglický originál užívá kurzívy pro zdůraznění slov. Taková konvence není v češtině rozšířená, a proto nebylo možné použít opis. Jedním z možných řešení by bylo zdůraznění vyjádřit lexikálně vhodným adjektivem. Již dříve jsem zmínil, že v originále často najdeme na konci odstavce velmi krátké věty, které gradací vyjadřují pointu. Z tohoto důvodu jsem usoudil, že bude lepší zachovat úspornost za cenu ztráty. V pozdějším případě již nebyl problém zdůraznění vyjádřit lexikálně:

How do I know that I am not myself merely pretending to be responsible, while pointlessly “helping” you, so that *I* don't have to do something truly difficult – and genuinely possible? (originál s. 81)

Jak si mohu být jistý, že sám pouze nepředstírám, jak jsem zodpovědný, když vám zbytečně „pomáhám“, abych **právě já** nemusel udělat něco skutečně těžkého – a opravdu uskutečnitelného.
(překlad s. 19)

V textu se kurzíva vyskytla ještě jednou ve větě *Doing anything wasn't cool*, která ale vyžadovala výraznou transformaci, a proto se jí věnuji v oddíle 3.3.

3.2 Tematické posuny

Mezi tematický posun patří převádění měr a vah. Autor jakožto Kanad'an používá angloamerickou měrnou soustavu, v tomto textu tedy bylo potřeba převést míle na kilometry. Levý (2012: s. 123) uvádí, že míry je ve zvyku převádět, ale že je nutno „jinak převádět v beletrii a jinak v literatuře věcné,“ ve všech případech

bylo zřejmé, že se i v originále jedná spíše o přibližnou hodnotu vzdálenost a bylo proto vhodné i při převodu zaokrouhlovat, například:

Every **two miles** north, a plowed gravel road stretched forever, east to west. Every **mile** west, another travelled north and south. (originál s. 70)

Každé **dva kilometry** na sever se z východu na západ táhla nekonečná, udržovaná šterková silnice. Každý **kilometr** na západ putovala podobná ze severu na jih. (překlad s. 9)

V tomto případě je zaokrouhlení nepřesné, jedna míle se rovná 1,609 kilometrů, v tomto úseku šlo však o poměr 2:1, správné zaokrouhlení by tedy muselo být tři kilometry ve větě první a jeden a půl kilometru ve větě druhé, a tak jsem se spokojil s méně přesným ale přehlednějším zaokrouhlením.

Zajímavý byl pak převod teploty, kdy v originále nebyly uvedeny jednotky, což ale nakonec nebylo nutné:

You don't go outside casually when it's **forty** below. (originál s. 67)

Když je **čtyřicet** pod nulou, člověk nevychází ven bezdůvodně. (překlad s. 7)

Náhodou se totiž stupnice Celsia a Fahrenheita protínají právě v mínus čtyřiceti stupních.

Uvedu ještě jeden příklad tematického posunu, a to v případě realie, která je specifická pro Kanadu:

We were all too prematurely cynical and world-weary and leery of responsibility to stick to the debating clubs and **Air Cadets** and school sports that the adults around us tried to organize. (originál s. 71)

Již takhle mladí jsme se dívali na svět příliš cynicky, unavoval nás, zodpovědnosti jsme se vyhýbali příliš na to, abychom vydrželi ve **skautu**, v debatních klubech nebo sportovních kroužcích, které se pro nás rodiče snažili organizovat. (překlad s. 10)

Air Cadets je mládežnická organizace, kterou spravuje kanadské letectvo. Nejedná se o příliš známou organizaci, proto jsem ji substituoval skautem, tedy mezinárodní organizací. Skaut je známý českému čtenáři, ale zároveň není cizí výchozí kultuře, takže se nabízí jako vhodná alternativa. Drobek problém řeší generalizací (*mládežnické organizace*, strana 99).

Substitucí či generalizací by se dal řešit i název společnosti *The Hudson's Bay Co.* na straně 67 originálu, jedná se však o poměrně známou společnost, snad i díky tomu, že mezi zakladateli byl český princ Ruprecht Falcký a český název společnosti registruje v době psaní této práce 24 výskytů v převážně publicistickém korpusu SYN (verze 7), proto jsem se rozhodl tuto reálii zachovat bez vysvětlení.

3.3 Individuální posuny

Jedním z individuálních posunů byl překlad slovní hříčky, která nenabízí jediné možné řešení:

It had the perfect bumper sticker: ***Be Alert – The World Needs More Lerts***. The irony it produced in combination with the dents elevated it nicely to theatre of the absurd. Very little of that was **(so to speak) accidental**. (originál s. 69)

Na nárazníku měl výstižnou nálepku: „**Dávejte si pozor, nebo si pozor dá vás**“. V kombinaci se zmíněnými šrámy byla výsledná ironie na úrovni absurdního divadla. Málo z toho by se dalo přičíst **náhodě**. (překlad s. 9)

Díky šrámům a **sardonickým samolepkám** vypadal jako rekvizita z absurdního dramatu. A téměř nic z toho nebylo dílem **náhody**. (Drobek s. 97)

Zvolil jsem takové řešení, které funguje jako slovní hříčka samo o sobě, ale zároveň co možná nejlépe pasuje do kontextu odstavce. Bohužel se mi ale nepovedlo zachovat slovní hříčku v poslední citované větě, proto došlo ke ztrátě vsuvky (*so to speak*). Drobek řešil slovní hříčku vypuštěním celé věty, což kompenzoval výstižným generalizovaným vyjádřením ve větě následující.

Zvláštní pozornost vyžadovala věta *Doing anything wasn't cool* v následujícím kontextu:

We were all too prematurely cynical and world-weary and leery of responsibility to stick to the debating clubs and Air Cadets and school sports that the adults around us tried to organize. **Doing anything wasn't cool.** I don't know what teenage life was like before the revolutionaries of the late sixties advised everyone young to tune in, turn on and drop out. Was it OK for a teenager to belong wholeheartedly to a club in 1955? Because it certainly wasn't twenty years later. (originál s. 71)

Již takhle mladí jsme se dívali na svět příliš cynicky, unavoval nás, zodpovědnosti jsme se vyhýbali příliš na to, abychom vydrželi ve skautu, v debatních klubech nebo sportovních kroužcích, které se pro nás rodiče snažili organizovat. **Jako by platilo nepsané heslo: pasivitou k popularitě.** Nevím, jak vypadal život dospívajících předtím, než začali hippies na konci šedesátých let radit všem mladým se zkouřit, prožít a se vším seknout. Bylo v padesátých letech normální, aby mladí patřili tělem i duší k nějakému spolku? O dvacet let později rozhodně ne. (překlad s. 10)

V originále je i takto krátká věta obtížná hned ze dvou důvodů. Syntakticky je věta velmi kondenzovaná díky gerundiu na začátku, lexikální problém představuje adjektivum *cool*, kterému v češtině žádné adjektivum plně neodpovídá. Z těchto dvou důvodů nebylo možné zachovat větu takto kondenzovanou a zároveň srozumitelnou, pro jsem zvolil řešení, které zároveň explikuje a moduluje (Knittlová, 1995:9). Drobek řeší zajímavým způsobem: ***Dělat cokoli bylo v partě tabu*** (s. 99). Zachovává kondenzovanost originálu použitím infinitivu, přidává

vysvětlivku (*v partě*) a také moduluje (*tabu*). V porovnání s mým řešením je tedy implicitnější a méně vysvětlující.

Jiný individuální posun nastal při překladu dosti expresivního vyjádření:

He was **spaced**. He was **baked**. He was **stoned out of his gourd**.

(originál s. 74)

Byl **mimo**. Byl **zkouřený**. Byl **zhulený jako paprika**. (překlad s.

13)

Byl **zmaštěnej**. Byl **spařenej jak jetel**. Měl **úplně vyhulenou palici**.

(Drobek s. 102)

Tento posun spočívá v tom, že výsledný překlad je o něco více expresivní než originál. V obou případech se ve třetí větě jedná o poměrně ustálené spojení. Překlad Aleše Drobka je ještě expresivnější než ten můj – zvýšená expresivita začíná již v první větě této triády, a navíc je každé z adjektiv opatřeno koncovkou *-ej*, čímž řadí vyjádření na úroveň obecné češtiny.

4. Metoda překladu

Levý uvádí tři fáze překladatelského procesu: pochopení předlohy, interpretace předlohy, přestylizování předlohy. Ve druhém kroku zmiňuje Levý snahu vyjádřit objektivní jádro díla neboli jeho invariantní složku, což se mi doufám povedlo. Dalšími složkami jsou interpretační stanovisko a překladatelská koncepce. V analýze jsem mimo jiné uvedl, že tento text je obecně v západní kultuře populární a že jeho hlavní myšlenka není ideologicky ani kulturně vázaná na místo vzniku, nebylo proto nutné měnit funkci a záměr textu ani se jinak snažit dosáhnout jiného účinku, než o který usiloval původní autor. Při přestylizování předlohy jsem se především snažil postupovat jednotně a konzistentně s co možná největším zachováním autorského stylu tak, aby se výsledek nepřičil českému úzu.

Závěr

Cílem této práce bylo přeložit kapitolu z knihy *12 Rules for Life: An Antidote to Chaos*, překlad okomentovat s ohledem na překladatelské problémy, posuny a použitou metodu, a to na základě analýzy výchozího textu. Při překladu bylo mým cílem zachovat co možná nejvíce autorský styl výchozího textu s ohledem na funkci textu. K celé práci jsem se snažil přistupovat zodpovědně, obzvlášť vzhledem ke komplikacím, které během zpracovávání nastaly. Zkušenosti překladatele Aleše Drobka se projevily především volností překladu a pestřejším, živějším stylem. Nicméně věřím, že i můj překlad je obстойný a že odpovídá úrovni bakalářské práce.

Práce pro mě byla celkově velmi přínosná, především mi umožnila hlouběji pochopit teorii a její uplatnění v praxi. Také mi poskytla hlubší náhled do zajímavé problematiky výchozího textu.

Bibliografie

Primární literatura

PETERSON, Jordan B. *12 Rules for Life: An Antidote to Chaos*. Toronto: Random House Canada, 2018. ISBN: 978-0-345-81602-3.

Sekundární literatura

„Bartball.“ *Simpsonovi*, řada 22, epizoda 3, FTV Prima, poprvé vysíláno 26. května 2011.

DOSTOJEVSKIJ, Fyodor M. *Zápisky z podzemí*. Páté české vydání. Přeložila Ruda HAVRÁNKOVÁ. Praha: Sloart, 1998. ISBN: 80-7209-057-7.

DOSTOJEVSKIJ, Fyodor M. *Zápisky z podzemí*. 4. vyd. Přeložila Ruda HAVRÁNKOVÁ. Praha: Odeon, 1989. ISBN: 80-207-0672-0.

FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložili Eugen WIŠKOVSKÝ a Jiří PECHAR. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997.

FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Přeložili Miloš KOPAL a Jiří PECHAR. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998.

GREENSTEIN, Laura. *Experiencing A Psychotic Break Doesn't Mean You're Broken*. National Alliance on Mental Illness, 2019. Dostupné z WWW: <<https://www.nami.org/Blogs/NAMI-Blog/June-2019/Experiencing-a-Psychotic-Break-Doesn-t-Mean-You-re>> Staženo 12. června 2019.

HŘEBÍČKOVÁ, Martina. *Pětifaktorový model v psychologii osobnosti: Přístupy, diagnostika, uplatnění*. Praha: Grada, 2011.

JACOBI, Jolande Székács. *Psychologie C.G. Junga*. 2. vyd. Přeložili Ludmila MENŠKOVÁ, Jiří KOCOUREK a Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0353-7.

JAKOBSON, Roman. Lingvistika a poetika. In *Poetická funkce*. Jinočany: H+H, 1995.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *Teorie překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995.

KOPECKÝ, Jakub. „Co je to argument?“ *Naše řeč* 2011: 95-101. Dostupné z WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=8173>> Staženo 14. června 2019.

KUČERA, Miloš. *Pud u Freuda*. Praha: Karolinum, 2017.

- LEARY, Timothy. *Flashbacks: A Personal and Cultural History of an Era*. Los Angeles: G. P. Putnam's Sons, 1983. ISBN: 0-87477-177-3.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN: 978-80-87561-15-7.
- NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi, 2005.
- PECHAR, Jiří. *Prostor imaginace*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.
- PETERSON, Jordan B. *12 pravidel pro život: Protílátka proti chaosu*. Přeložil Aleš DROBEK. Praha: Argo, 2019. ISBN: 978-80-257-2792-8
- PETERSON, Jordan B. *Maps of Meaning: The Architecture of Belief*. New York: Routledge, 2002. Dostupné z WWW: <<https://books.google.cz/books?id=fLpQLDe77aAC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PT7#v=onepage&q&f=false>> Staženo 11. června 2019.
- PETŘÍČEK, Miroslav. *Filosofie en noir*. Praha: Karolinum, 2018.
- POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. 2. vyd. Bratislava: Tatran, 1975.

Jazykové příručky a slovníky

- Cambridge Dictionary Online*. Cambridge University Press, 2019. Dostupné z WWW: <<https://dictionary.cambridge.org/>>.
- CVEČEK, Václav a VONDŘIČKA, Pavel (2011): SyD – korpusový průzkum variant. FF UK, Praha. Dostupné z WWW: <<http://syd.korpus.cz>>.
- ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN: 978-80-7106-961-4.
- DUŠKOVÁ, Libuše, et al. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia, 2012. ISBN: 978-80-200-2211-0.
- KŘEN, M., CVRČEK, V., ČAPKA, T., ČERMÁKOVÁ, A., HNÁTKOVÁ, M., CHLUMSKÁ, L., JELÍNEK, T., KOVAŘÍKOVÁ, D., PETKEVIČ, V., PROCHÁZKA, P., SKOUMALOVÁ, H., ŠKRABAL, M., TRUNEČEK, P., VONDŘIČKA, P. a ZASINA, A.: Korpus SYN, verze 7 z 29. 11. 2018. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2017. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.
- Oxford Wordpower Dictionary 3rd Edition*. Oxford University Press, 2006.
- PETRÁČKOVÁ, Věra, KRAUS, Jiří, et al. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995. Dostupné skrze WWW: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>.
- ROSEN, A. a VAVŘÍN, M.: Korpus InterCorp – čeština, verze 9 z 9. 9. 2016. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

Internetové zdroje

Amazon Audible. <<https://www.audible.com/>>

Google Books. <<https://books.google.cz/>>

Internetová jazyková příručka. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008-2019.

Dostupné z WWW: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

Internetový slovník současné češtiny v2.0. Lingea, 2018. Dostupné z WWW:

<<https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>>.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. Brno: Masarykova univerzita, 2012-2018. Dostupné

z WWW: <<https://www.czechency.org/>>

Obec překladatelů, databáze. <<http://databaze.obecprekladatelu.cz/>>

Slovník českých synonym a antonym v2.0. Lingea, 2012. Dostupné z WWW:

<<https://www.nechybujte.cz/slovník-ceskych-synonym>>.

Wikipedia, The Free Encyclopedia. <<https://en.wikipedia.org/>>.

Wikipedie, otevřená encyklopedie. <<https://cs.wikipedia.org/>>.

Příloha 1 – výchozí text (12 Rules for Life: An Antidote to Chaos, s. 67-83)

Příloha 2 – vydaný překlad (12 pravidel pro život: Protilátka proti chaosu, s. 95-111)